

Lecția 5:

UML: Modelare structurală și comportamentală (I)

v1.0

Gheorghe Stefanescu — Universitatea București

Metode de Dezvoltare Software, Sem.2

Februarie 2007— Iunie 2007

UML: Modelare structurală și comportamentală

Cuprins:

- *Generalități*
- Modelare structurală
- Modelare comportamentală
- Concluzii, diverse, etc.

UML (The Unified Modeling Language):

- UML este un limbaj *grafic* pentru *vizualizarea, specificarea, construcția*, și *documentația* necesare pentru dezvoltarea de sisteme software complexe
- UML 1.1 a fost adoptat ca standard de OMG (Object Management Group) in 1997. Curent s-a ajuns la versiunea 2.0.
- A fost elaborat cu eforturi multiple, părinții fiind considerați G.Booch, I.Jacobson, și J.Rumbaugh.
- Noi folosim sursa: *G. Booch, J. Rumbaugh, I. Jacobson, The Unified Modeling Language UML, Addison Wesley, 1999*

Ce este un model?

- Un model este o *simplificare a realității*.

De ce folosim modele?

- pentru *a înțelege mai bine* sistemul pe care îl dezvoltăm
- pentru a aproxima *sisteme complexe* pe care *nu le putem înțelege* în totalitate

Modelare OO

- UML este fundamental legat de *metodologia OO* (Object-Oriented) folosită pentru dezvoltarea de software.

Principii de modelare

- Alegerea unui model are implicații profunde asupra modului în care se *atacă* și *rezolvă* problema.
- Orice model poate fi prezentat cu diverse grade de *precizie*.
- Cele mai bune modele sunt cele care sunt bine ancorate în *realitate*.
- De regulă, nu este suficient un singur model - sistemele netriviale necesită o abordare care cere *construcția mai multor modele aproximante*, aproape independente.

UML ca limbaj pentru vizualizare:

- În esență, dezvoltarea unui sistem necesită *scrierea de cod* (text); *modelarea vizuală ajută* la:
 - comunicarea cu alții;
 - înțelegerea unor lucruri care transcend codul (ierarhie de clase, modalități de plasare a executabilelor, migrări de obiecte, etc);
 - scrierea de documentație pentru reutilizarea codului

UML ca limbaj pentru specificare:

- în fiecare fază de analiză, proiectare, implementare, se pot face specificații UML quasi-complete pentru respectiva activitate

UML ca limbaj pentru construcție:

- UML *nu este limbaj pe programare*, dar este *direct conectat* cu astfel de limbaje (Java, C++, Vizual Basic, limbaje de baze de date, etc.)
- *Separație*: *unele lucruri* se exprimă mai ușor *grafic* în UML, *altele textual*, în limbajul de programare folosit pentru dezvoltarea aplicației

UML ca limbaj pentru documentație:

- UML permite elaborarea documentației, care, de regulă, include informații despre: *cerințele aplicației, arhitectură, proiectare, codul sursă, planurile proiectului, teste, prototipuri, lansări*

UML - domenii de utilizare:

- sisteme informatice în companii
- servicii financiar-bancare
- telecomunicații
- transport
- apărare/spațiu
- vânzări
- sisteme medicale
- aplicații științifice
- servicii web distribuite
- etc.

Structura UML: Blocuri de bază

Blocuri de bază: In UML, blocurile de bază sunt *lucruri (things)*, *relații*, *diagrame*.

Lucrurile (things) sunt de 4 tipuri: *structurale*, *comportamentale*, *de grupare*, *de adnotare*

Lucruri structurale

- clase
- interfețe
- colaborări
- use cases (moduri de utilizare)
- clase active
- componente
- noduri

..Structura UML: Blocuri de bază

Lucruri coportamentale

- interacții
- mașini de stări

Lucruri de grupare

- pachete

Lucruri de adnotare

- note

Relațiile sunt de 4 tipuri

Dependențe

Asociații

Generalizări

Realizări

..Structura UML: Blocuri de bază

Diagramele sunt de 9 tipuri

Diagrame de clase (class diagram)

Diagrame de obiecte (object diagram)

Diagrame de utilizare (use case diagram)

Diagrame de secvențe (sequence diagram)

Diagrame de colaborări (collaboration diagram)

Diagrame de statechart-uri (statechart diagram)

Diagrame de activități (activity diagram)

Diagrame de componente (component diagram)

Diagrame de desfășurare (deployment diagram)

Roluri:

- Există modele UML *bine-formate*, ca și modele *parțiale*.
- In cele bine formate, există reguli semantice clare pentru
 - nume
 - “scope”
 - vizibilitate
 - integritate date
 - execuție

Mecanisme comune in UML:

Specificații

Modificări de notații (adornments)

Diviziuni comune

Mecanisme de extensie

Stereo-tipuri

Valori atașate (tagged values)

Constrângeri

Arhitectura sistemelor software conține deciziile importante legate de:

- organizarea sistemului software
- selecția elementelor structurale și a interfețelor
- comportamentul rezultat din colaborarea elementelor
- compunerea elementelor structurale și comportamentale în sisteme din ce în ce mai mari
- stilul de organizare a elementelor statice și dinamice, a interfețelor, colaborărilor, și a compunerii lor

Există *5 vederi (ori proiecții) majore*:

(1) Design view, (2) Implementation view, (3) Process view, (4) Deployment view, (5) Use-case view.

Fazele de dezvoltare

Fazele de dezvoltare: UML este, în mare, *independent de metodologiile concrete* folosite curent în dezvoltarea de software.

Procesul de dezvoltare din UML este:

A: condus de modul de utilizare a sistemului

- important este ce face sistemul (*specificare, proiectare, testare*)

B: axat pe arhitectură

- arhitectura este folosită pentru probleme legate de *concepție, construcție, management*, și *dezvoltare*

C: iterativ, incremental

- dezvoltarea trece prin 4 faze: *concepție, elaborare, construcție*, și *tranziție* (spre utilizatori)

UML: Modelare structurală și comportamentală

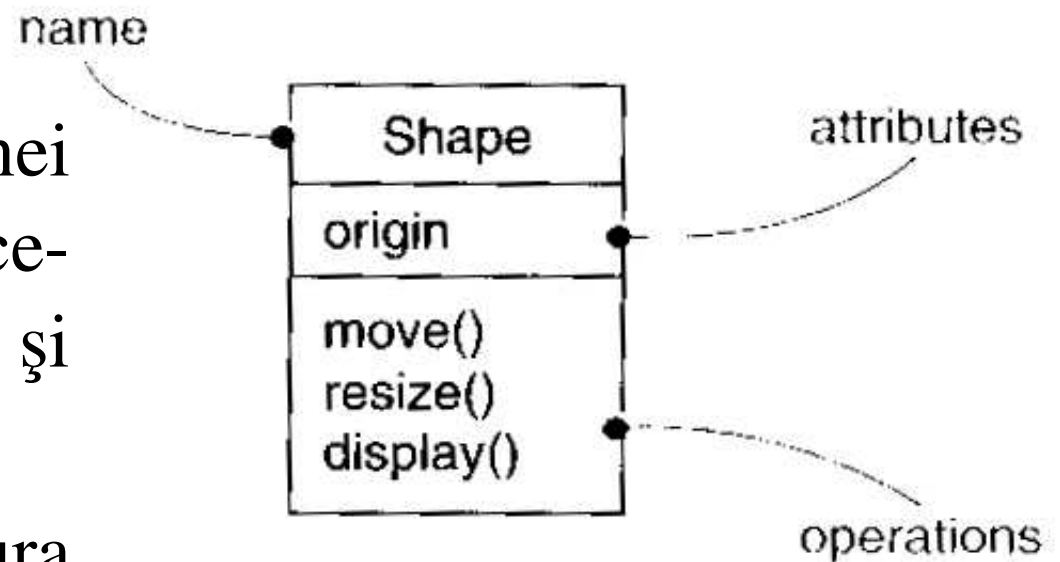
Cuprins:

- Generalități
- *Modelare structurală*
 - *Clase*
 - Relații
 - Mecanisme comune
 - Diagrame
 - Diagrame de clase
- Modelare comportamentală
- Concluzii, diverse, etc.

Clase

Clase:

- o clasă este o descriere a unei mulțimi de obiecte care au aceleasi *atribute, operații, relații*, și *semantică*
- este reprezentată ca în figura alăturată
- de regulă, are 4 zone pentru:
(1) nume, (2) atribute, (3) operații, și (4) responsabilități

Nume

- poate fi *simplu*, ori *cu cale*;

Exemple: `Wall`, `java::awt::Rectangle`

Atribute

- se pot defini *tipul* și *valori inițiale*;

Exemple: `hight:Float`, `isOld:Boolean = false`

Operații

- includ *specificația semnăturii*;

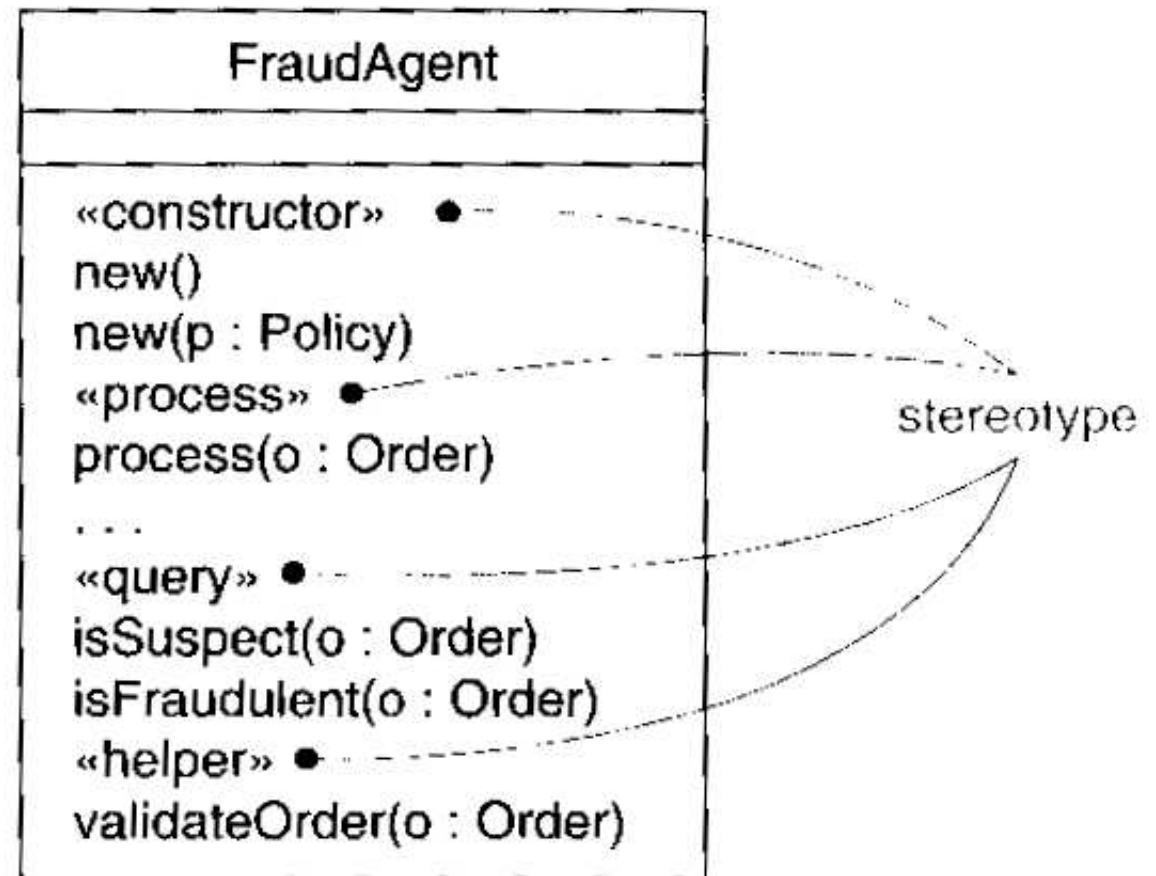
Exemple: `reset()`, `setAlarm(t:Temperature)`

Organizarea atributelor și operațiilor

- se pot folosi *stereotipuri* ca în figură pentru a le organiza

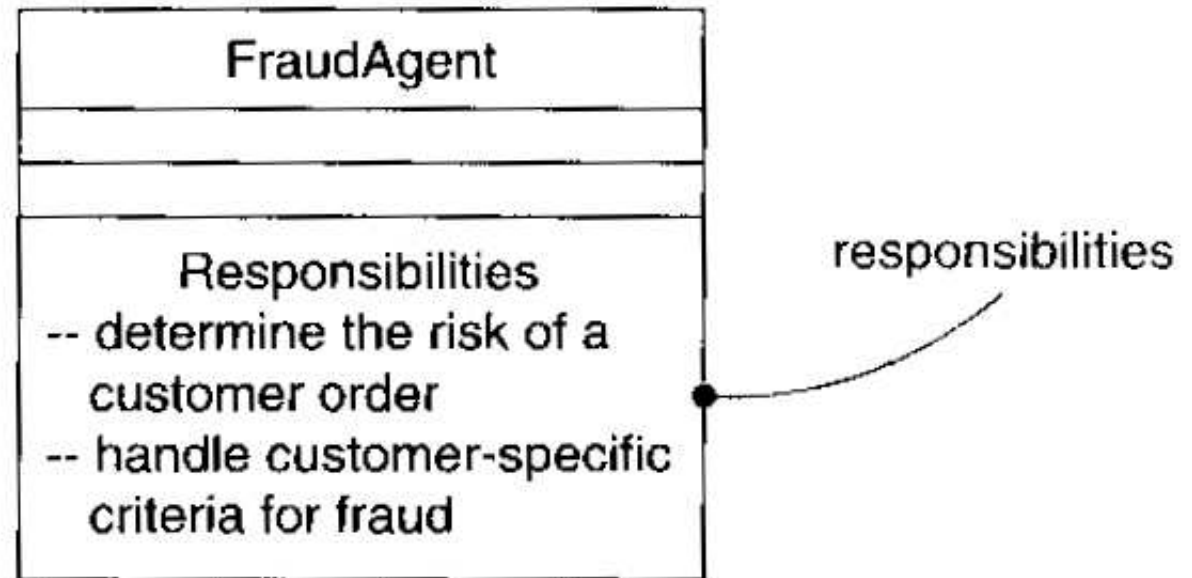
(stereotipurile sunt extensii ale blocurilor de bază folosite de utilizatori)

- Exemple:
“<<id>>”, “...”, etc.

Responsabilități:

- o *responsabilitate* este un *contract* ori o *obligatie* a clasei
- se descriu într-o zonă separată, ca în desen
- ele pot fi definite mai *informal*, ori complet *formal*
- responsabilitățile au valoare semantică, anume *restricționează comportamentul* obiectelor din clasă

UML: Modelare structurală și comportamentală

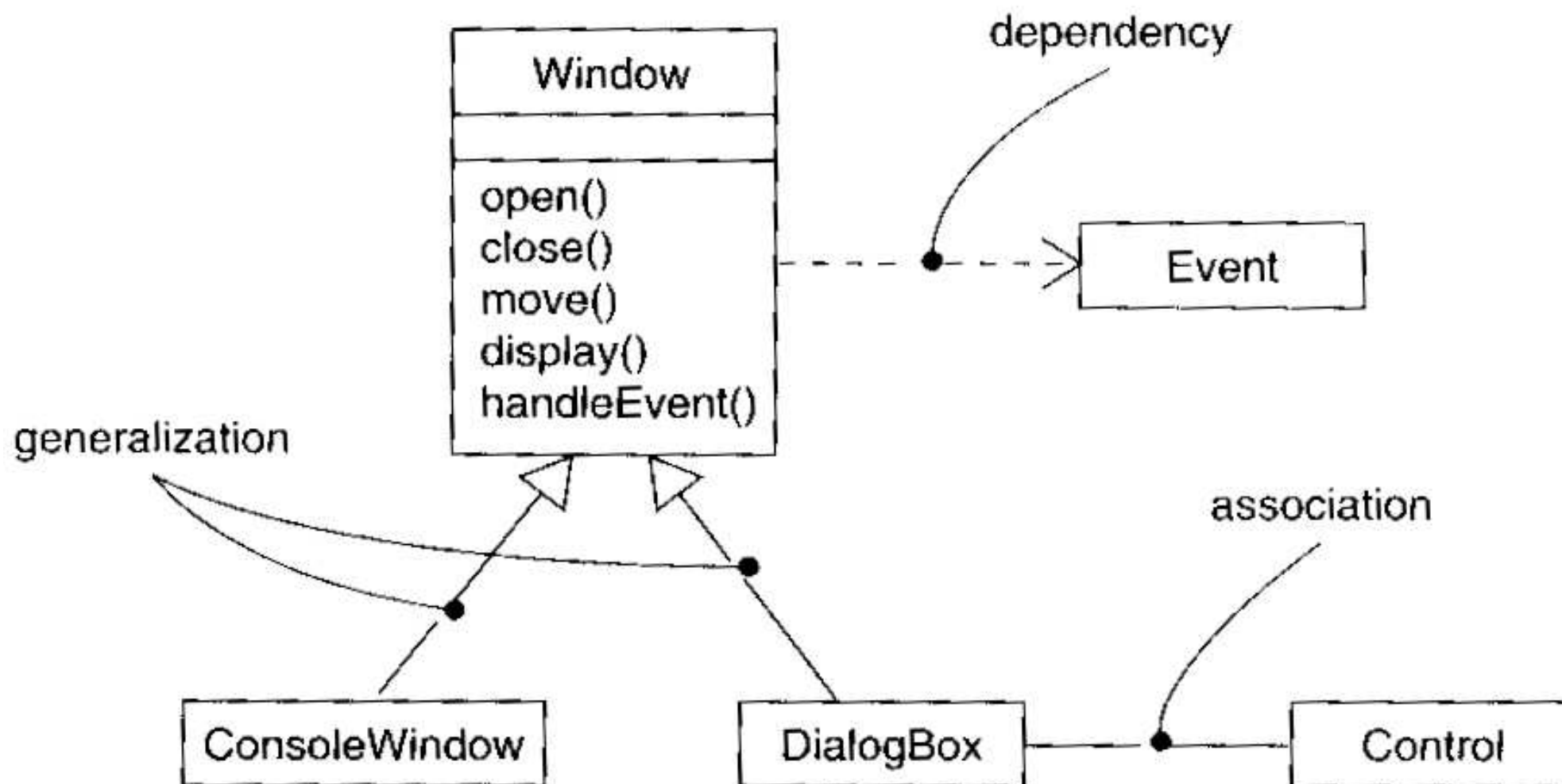
Cuprins:

- Generalități
- *Modelare structurală*
 - Clase
 - *Relații*
 - Mecanisme comune
 - Diagrame
 - Diagrame de clase
- Modelare comportamentală
- Concluzii, diverse, etc.

Relații:

- *relațiile* sunt *conexiuni între “lucruri”* (things)
- cele mai importante sunt:
 - *dependențe* - *relații de utilizare*, deci schimbarea unui lucru implică schimbarea celuilalt
 - *generalizări* - relații dintre *general și particular*
clase_generalizate-clase_specializate, părinte-fiu, etc.
 - *asociații* - *relații structurale* între instanțe
- se reprezintă *grafic* prin diverse tipuri de *linii, săgeți*, etc.
- un exemplu este pe slide-ul următor

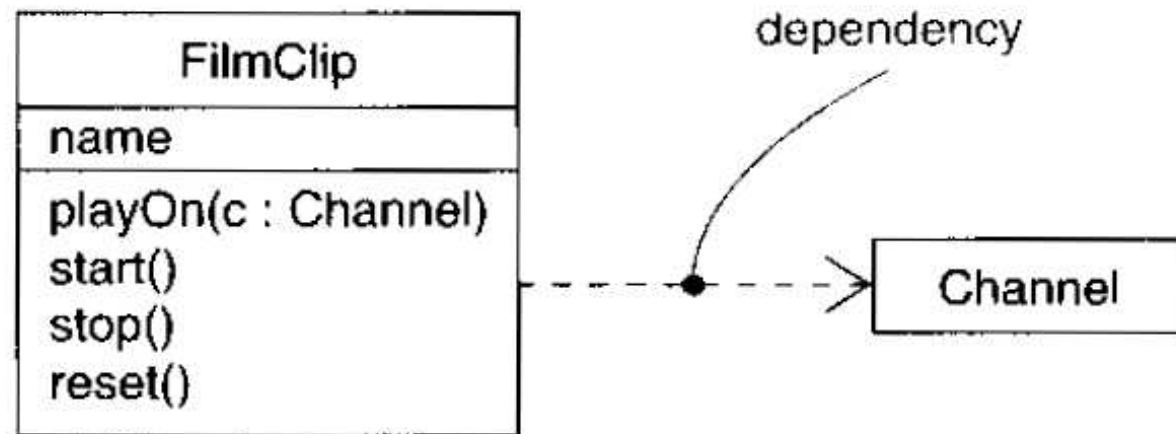
..Relații

..Relații

Dependențe:

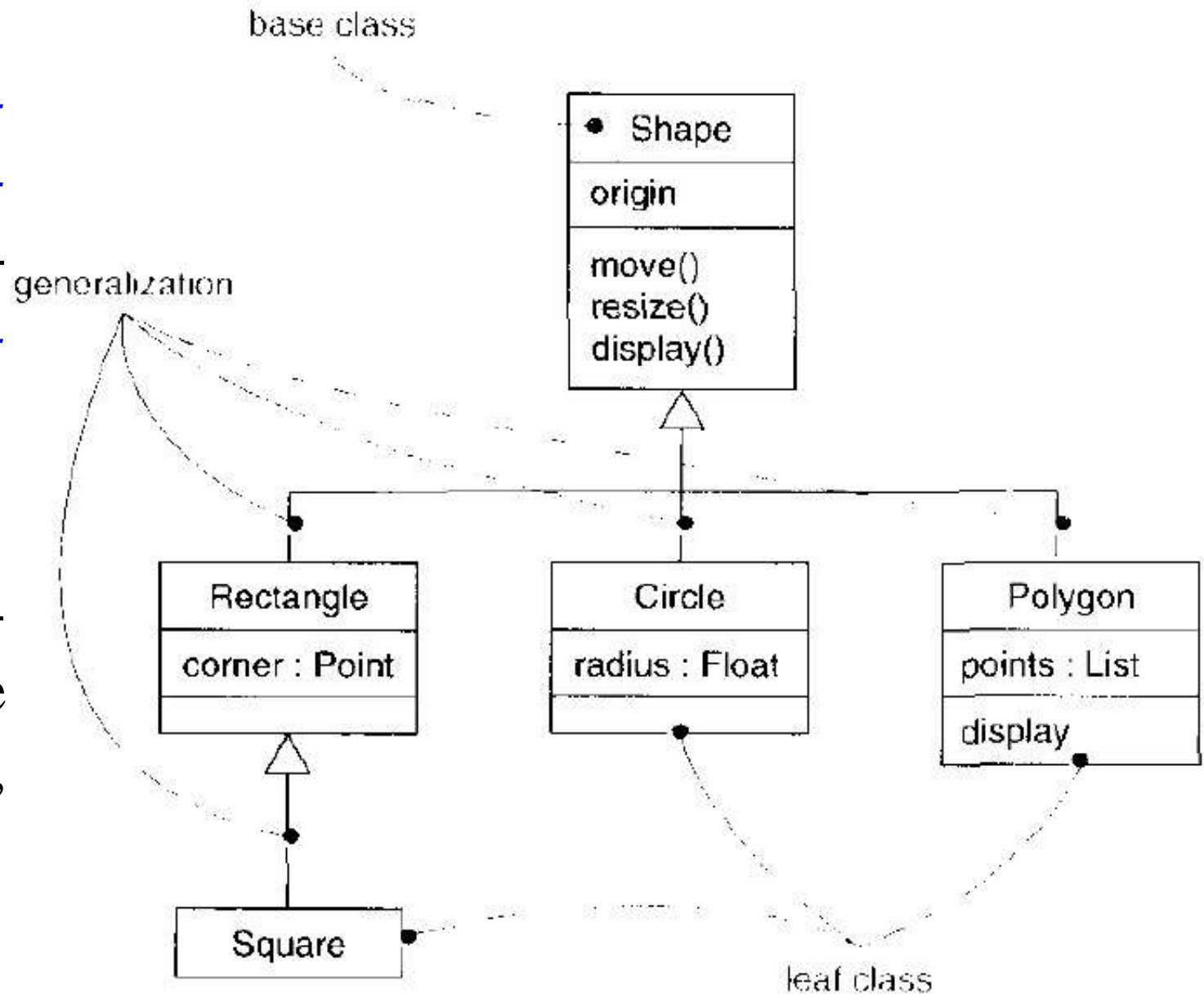
- reprezintă *relații de utilizare*
- sunt *directionate*: modificarea specificării unuia îl poate afecta pe celălalt, dar nu și reciproc
- exemplu frecvent: o clasă *A* are *un argument* în definirea unei operații de timp *B*; atunci, *A* depinde de *B*

..Relații

Generalizări:

- relații dintre *general* și *particular* - numită uneori “*is-a-kind-of*” relation
- lucrul/obiectul fiu poate fi substituit oriunde apare părintele, dar nu reciproc

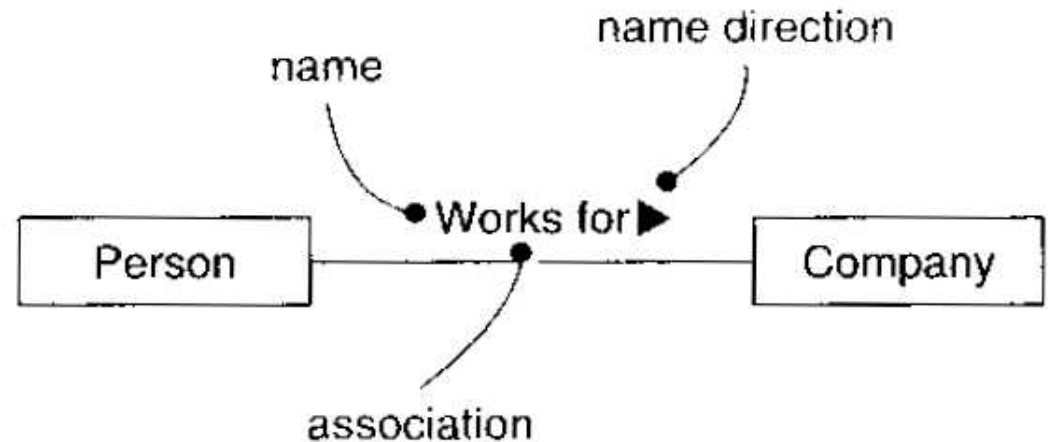

..Relații

Asociații:

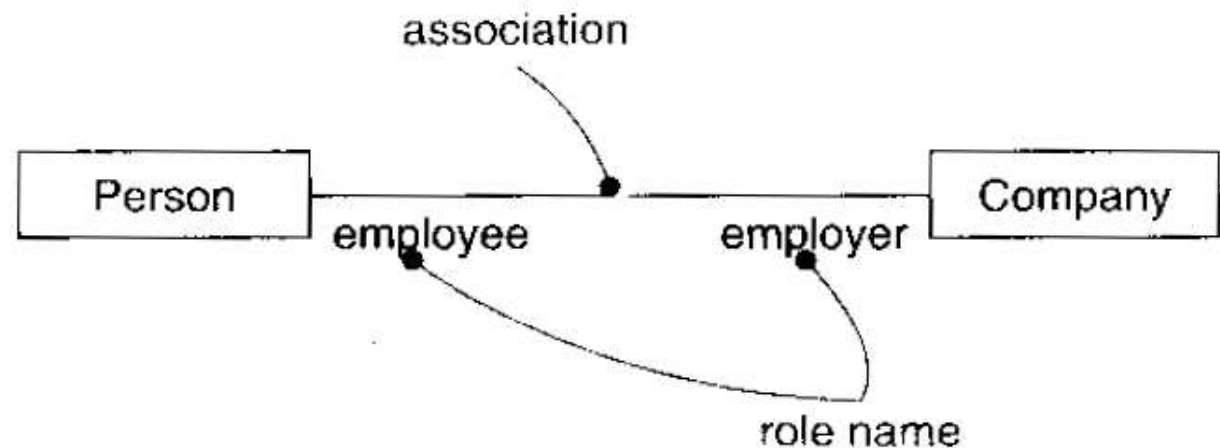
Nume:

- o asociație are un nume
- pentru a evita ambiguitatea, se poate asocia și o direcție

Rol:

- ca alăturat, se poate explicita rolul fiecărei părți într-o asociație

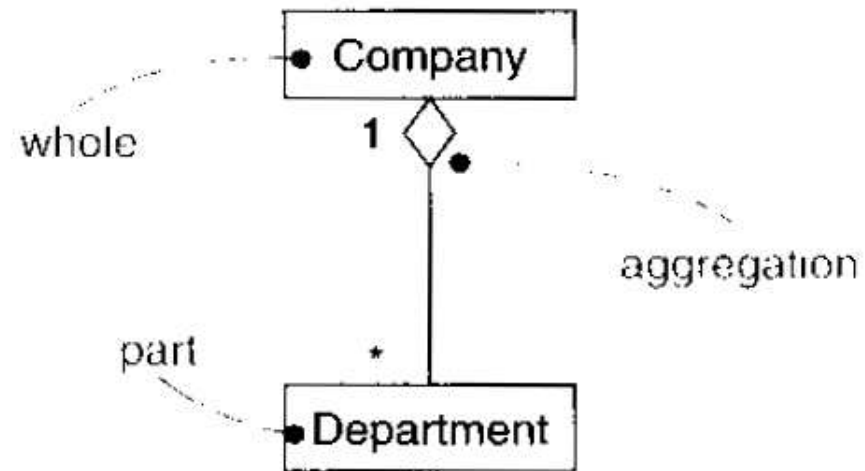
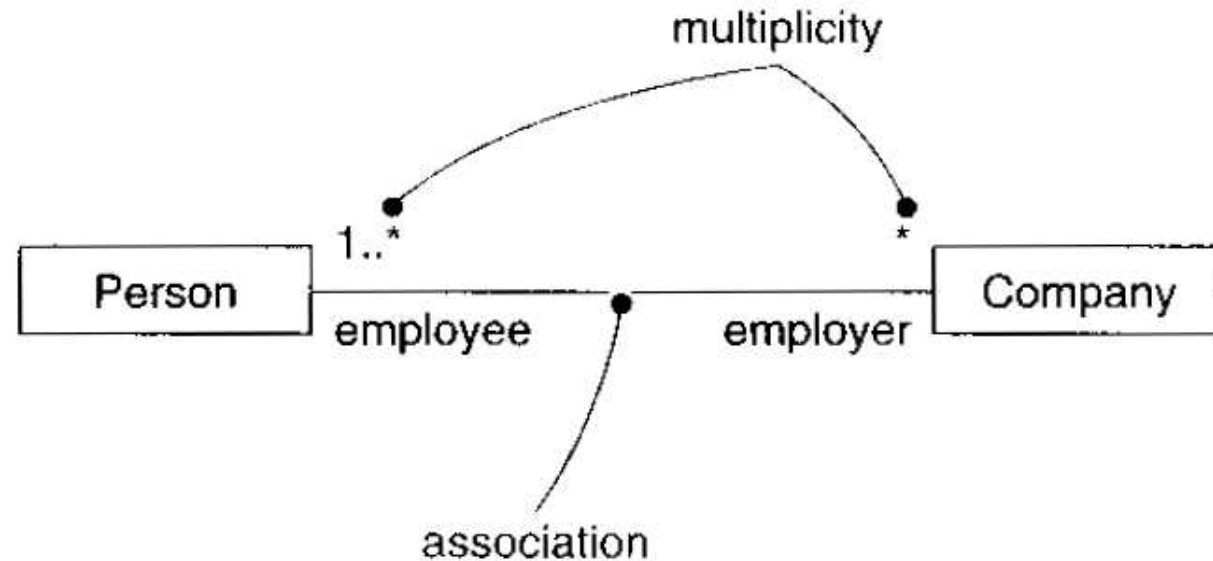
..Relații

Multiplicitate:

- o asociație este o relație structurală între obiecte și putem specifica câte obiecte participă: $*$, $(0..1)$, $(0..*)$, $(1..*)$, 3

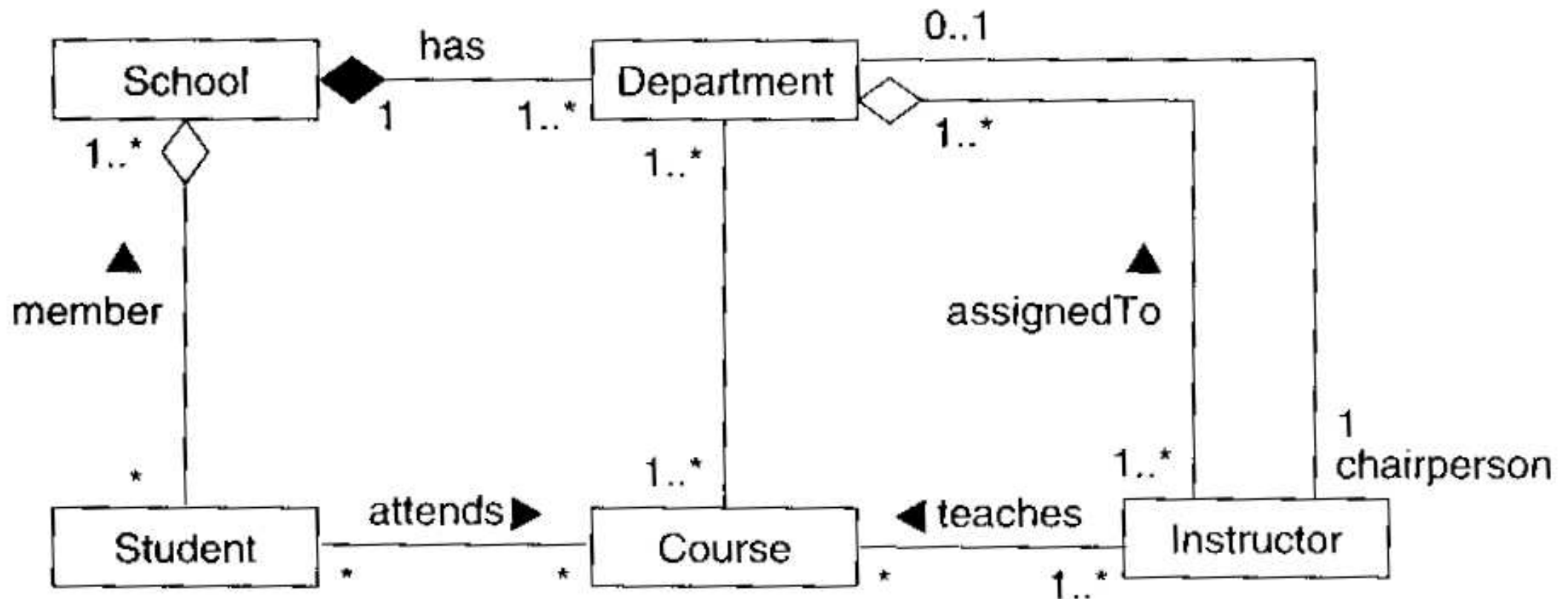
Agregare:

- specifică relația dintre *întreg* și *părți* (când “întregul este *simpla totalitate a părților*”)

..Relații

Exemplu (de modelare de relații structurale)

UML: Modelare structurală și comportamentală

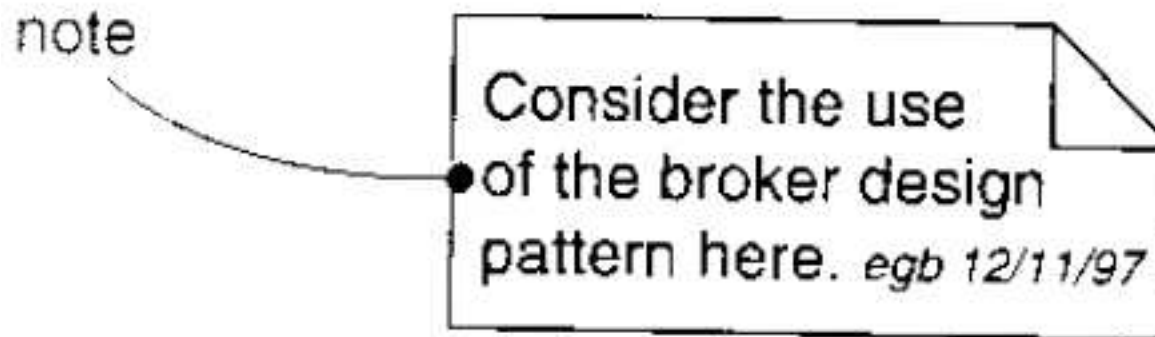
Cuprins:

- Generalități
- *Modelare structurală*
 - Clase
 - Relații
 - *Mecanisme comune*
 - Diagrame
 - Diagrame de clase
- Modelare comportamentală
- Concluzii, diverse, etc.

Mecanisme comune

Mecanisme comune - reprezintă modalități de a extinde limbajul.

Note - simple comentarii, fără valoare semantică

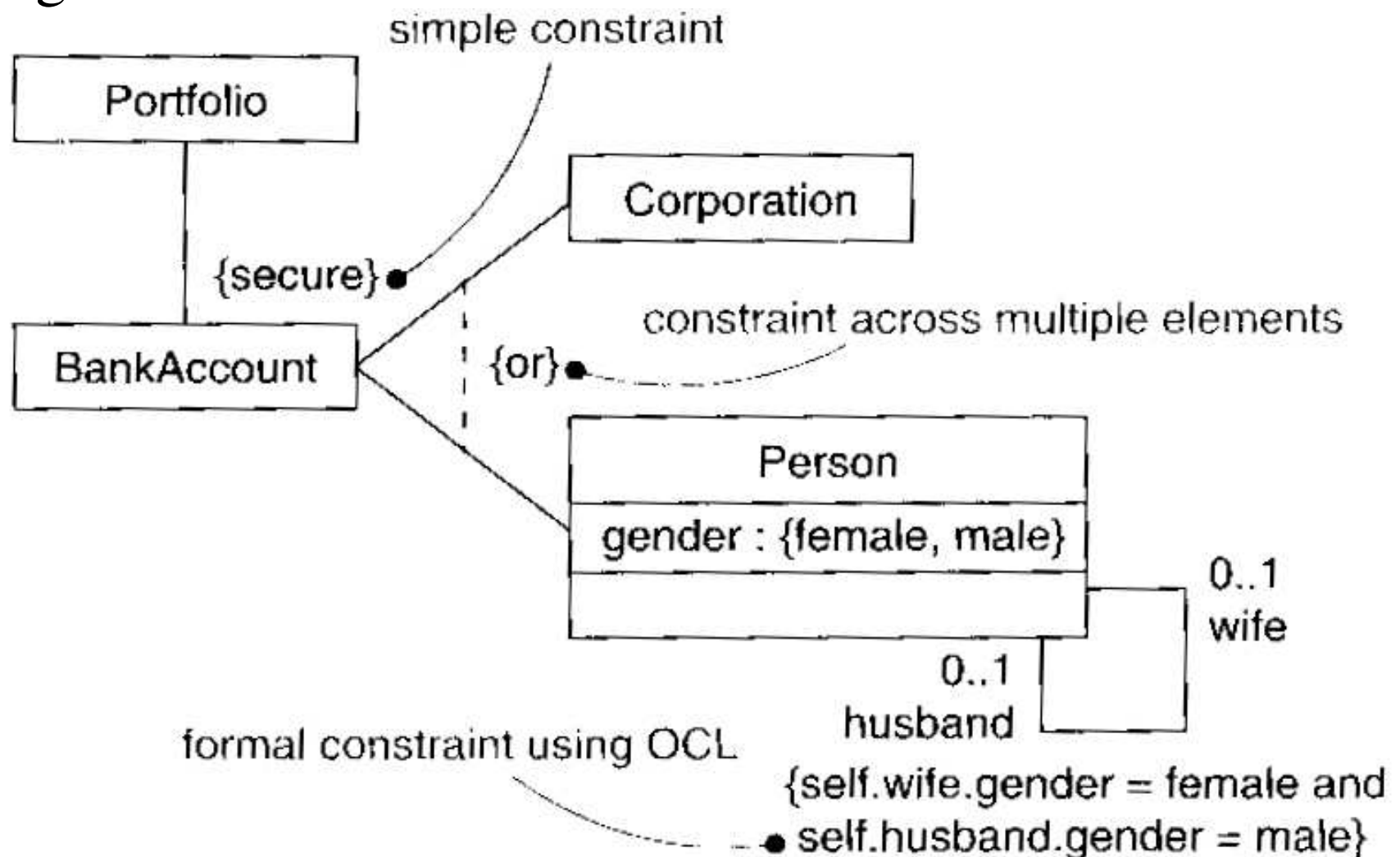
Adnotări - informații suplimentare, ca la asociații, etc.

Stereotipuri - introducere de noi blocuri primitive (meta-tipuri), noi notații, fără a intra în conflict cu cele utilizate

Valori atașate - se adauga noi proprietăți și valori atașate

Mecanisme comune

Constrângeri - se adaugă o semantică nouă prin astfel de constrângeri

UML: Modelare structurală și comportamentală

Cuprins:

- Generalități
- *Modelare structurală*
 - Clase
 - Relații
 - Mecanisme comune
 - *Diagrame*
 - Diagrame de clase
- Modelare comportamentală
- Concluzii, diverse, etc.

Diagrame:

- diagramele sunt prezentări grafice a unei mulțimi de elemente, cel mai comun reprezentate ca un *graf* cu *noduri (pentru lucruri)* și *arce (pentru relații)*
- UML are 4 tipuri de diagrame pentru partea *statică* a sistemului:

(1) diagrame de clase, (2) de obiecte, (3) de componente, și (4) de desfășurare (engl. class diagram, object diagram, component diagram, deployment diagram)

- UML are 5 tipuri de diagrame pentru partea *dinamică*:

(1) diagrame de utilizare, (2) de secvențe, (3) de colaborare, (4) de statechart-uri, și (5) de activitate (engl. use-case diagram, sequence diagram, collaboration diagram, statechart diagram, activity diagram)

..Diagrame

Diagrame structurale:

- descriu aspecte statice;
- sunt specializate pentru: (1) *clase, interfețe, colaborări*; (2) *obiecte*; (3) *componente*; (4) *noduri*

Diagrame de clase:

- descriu clasele, interfețele, colaborările, și relațiile lor
- în genere, descriu aspecte statice
- dacă sunt incluse “clase active” (care conțin procese) pot prinde și aspecte dinamice

Diagrame de obiecte:

- prezintă o mulțime de obiecte și relațiile lor (statice)
- sunt similare cu cele de clase, dar acum lucrurile sunt privite *din prisma obiectelor*

..Diagrame

Diagrame de componente:

- descriu componentele și relațiile lor
- în genere, *o componentă* conține *mai multe clase, interfețe*, și *colaborări*

Diagrame de desfășurare:

- prezintă o mulțime de *noduri* și *relațiile lor* (statice)
- ele capturează “arhitectura” sistemului
- în genere, *un nod conține mai multe componente*

..Diagrame

Diagrame comportamentale:

- descriu aspecte dinamice;
- sunt specializate pentru: (1) organizarea comportamentului; (2) mesaje și ordinea lor în timp; (3) organizarea structurală și comunicarea send-receive; (4) evoluția ca reacție la semnale; (5) evoluție din activitate în activitate

Diagrame de utilizare (use-case diagrams)

- descriu actorii și modalitățile lor de interacțiune
- sunt folosite, în genere, pentru a organiza și modela comportamentul sistemului

..Diagrame

Diagrame de secvențe:

- în esență sunt MSC-uri
- sunt diagrame de interacție care descriu mulțimi de obiecte care comunica prin mesaje și *ordinea mesajelor în timp*

Diagrame de colaborare:

- prezintă *organizarea structurală* a obiectelor și comunicările send-receive dintre ele
- sunt *semantic echivalente* cu diagramele de secvențe (aici *ordinea în timp* a mesajelor este *ne-explicită*, rezultând din etichetele temporale atașate mesajelor)

Notă: Diagramele de secvențe și cele de colaborări se mai numesc diagrame de interacție.

..Diagrame

Diagrame de statechart-uri:

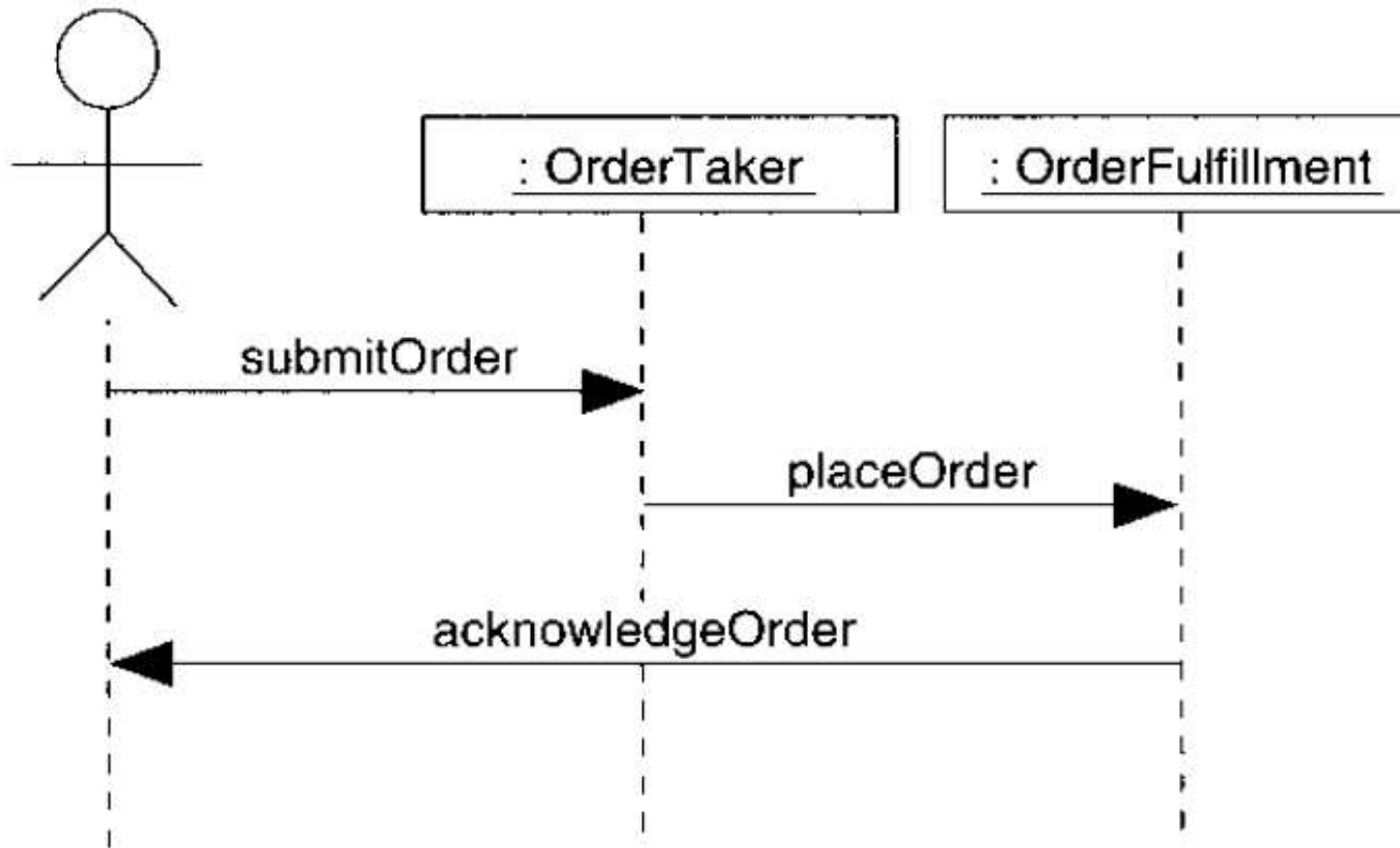
- descriu evoluția cu *mașini de stări* finite folosind: *tranziții, evenimente, și activități*
- se folosesc pentru a descrie comportamentul interfețelor, al claselor, ori al colaborărilor
- descriu evoluția sistemului *din eveniment în eveniment*

Diagrame de activități:

- prezintă comportamentul ca flux *de la o activitate la alta*
- ele prezintă evoluția secvențială ori paralelă a activităților și, totodată, obiectele asupra cărora acționează
- sunt *semantic echivalente* cu diagramele de statechart-uri (dar, aici, accentul se pune pe funcțiile sistemului, nu pe reacția la evenimente)

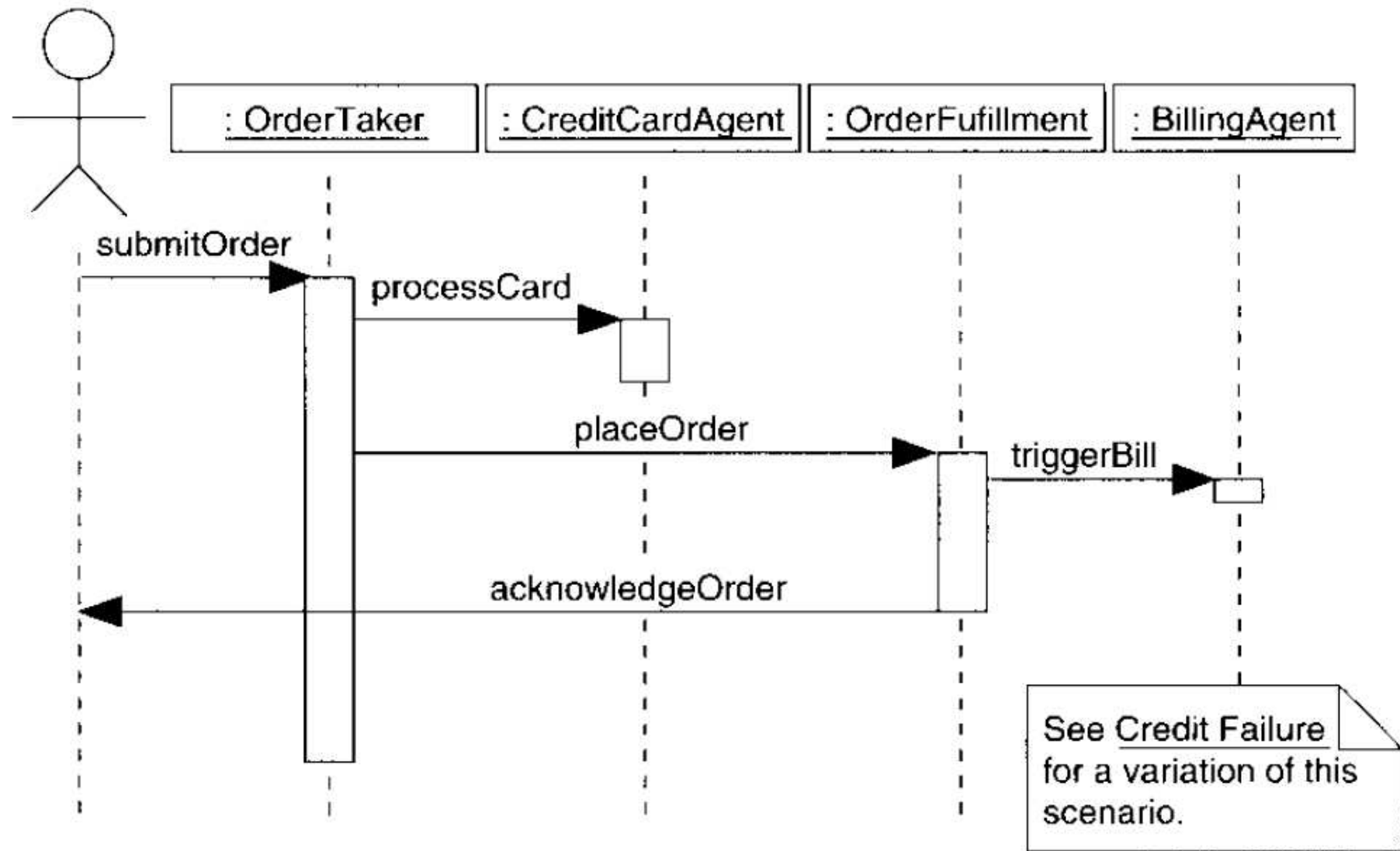
..Diagrame

Exemplu - o diagrama de interacție *mai abstractă*

..Diagrame

... și o diagrama de interacție *mai concretă*

UML: Modelare structurală și comportamentală

Cuprins:

- Generalități
- *Modelare structurală*
 - Clase
 - Relații
 - Mecanisme comune
 - Diagrame
 - *Diagrame de clase*
- Modelare comportamentală
- Concluzii, diverse, etc.

Diagrame de clase

Diagrame de clase

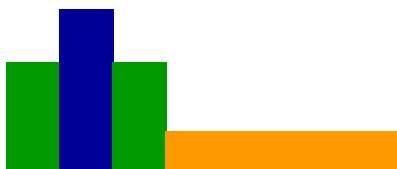
- sunt diagrame ca și celelalte, dar se *focalizează pe clase*

Conțin:

- *clase*
- *interfețe*
- *colaborări*
- *relații de dependență, generalizare, ori asociere*

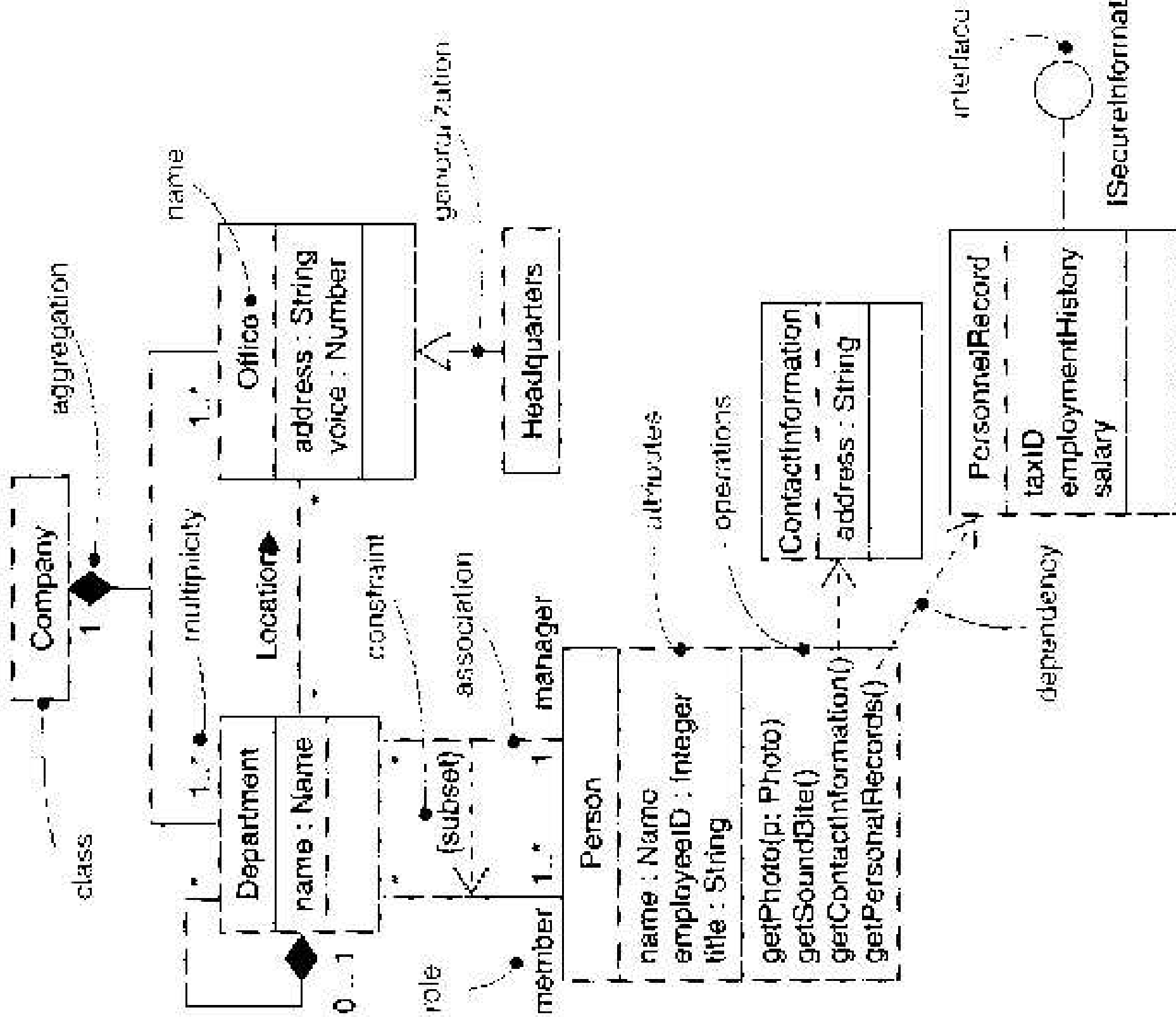
Se utilizează pentru:

- a modela *vocabularul sistemului*
- a modela *simple colaborări*
- a modela *baze de date*

Exemplu:

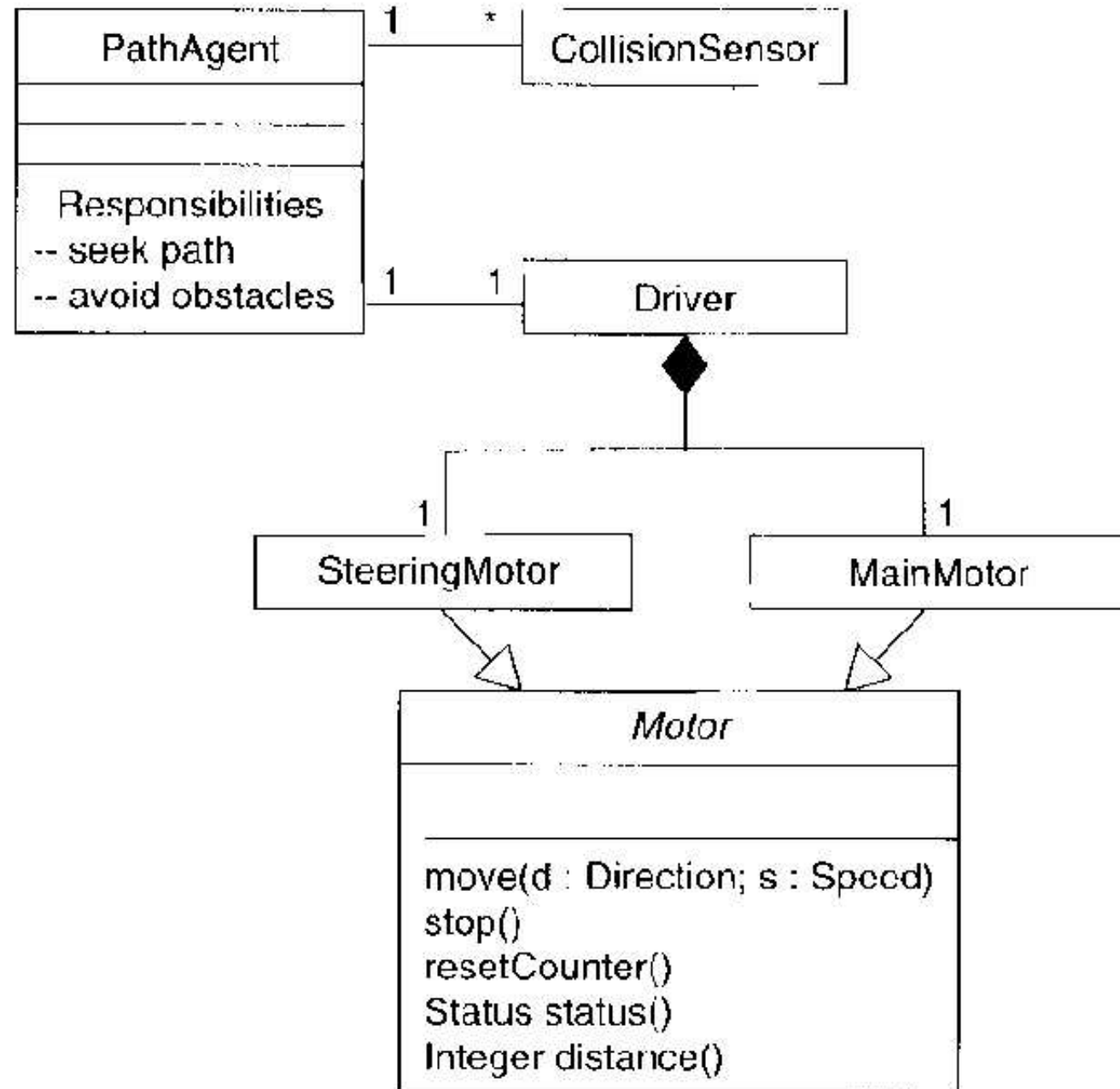
diagramă
de
clase

Diagrame de clase

Exemplu:

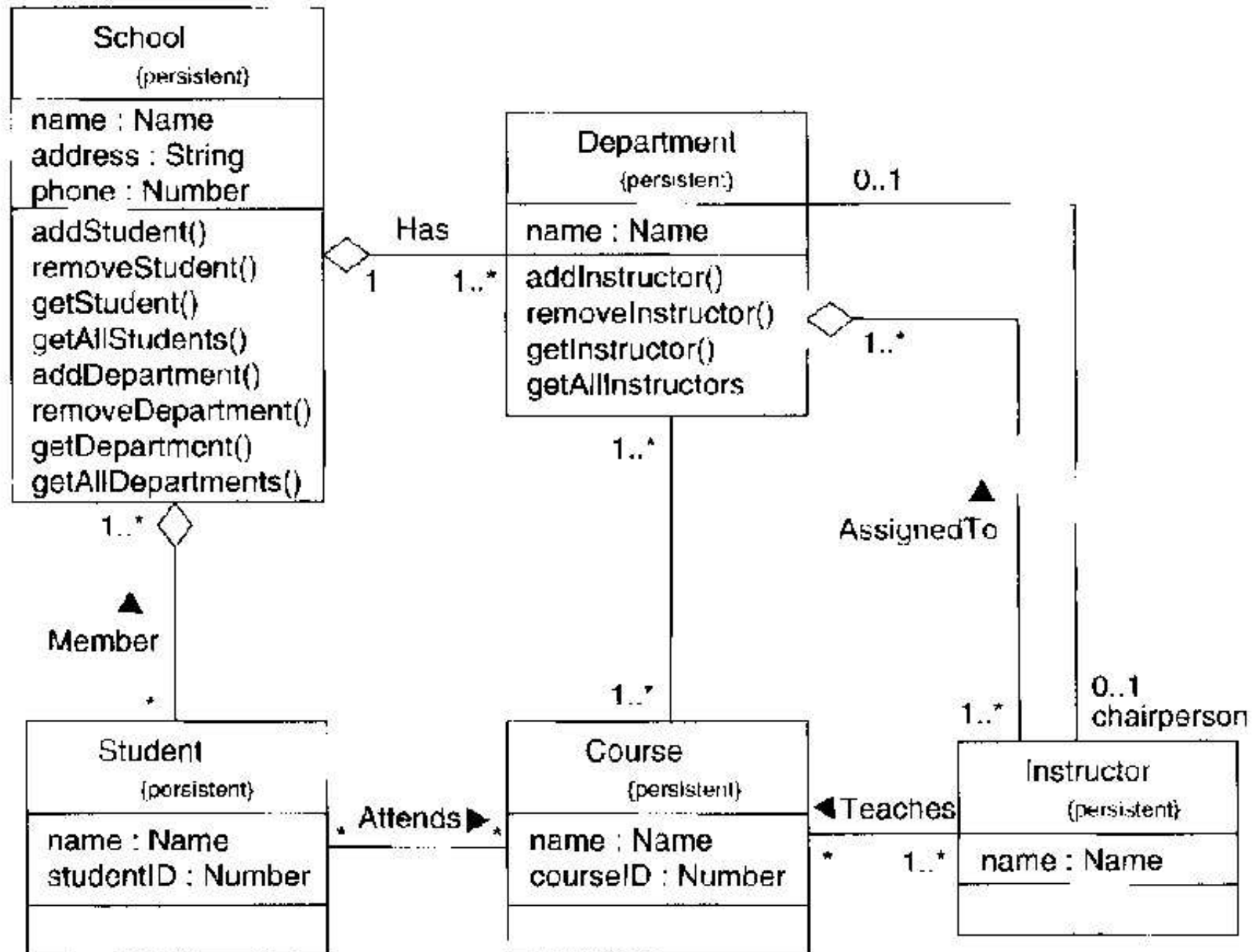
o
simplă
colaborare

Diagrame de clase

Exemplu:

O
schemă
logică
pentru
date

UML: Modelare structurală și comportamentală

Cuprins:

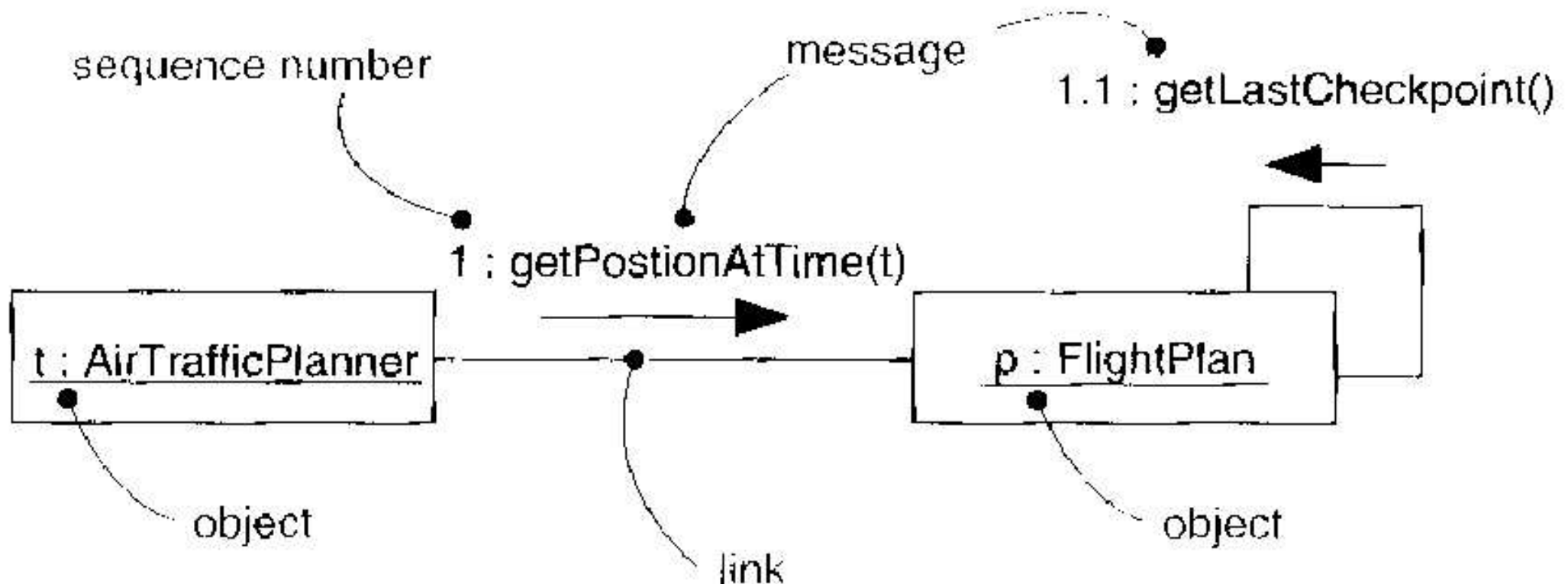
- Generalități
- Modelare structurală
- *Modelare comportamentală*
 - *Interacții*
 - Use cases
 - Diagrame “use cases”
 - Diagrame de interacție
 - Diagrame de activități
- Concluzii, diverse, etc.

Interacții

Interacții:

- elementele principale folosite la modelarea interacțiilor sunt:
(1) mesaje, (2) link-uri, și (3) numere de secvențializare

Exemplu:

..Interacții

Context:

- interacția depinde de “contextul” în care se studiază (clasă, sub-sistem, sistem)
- poate fi descrisă pe diverse *paliere de abstracție*

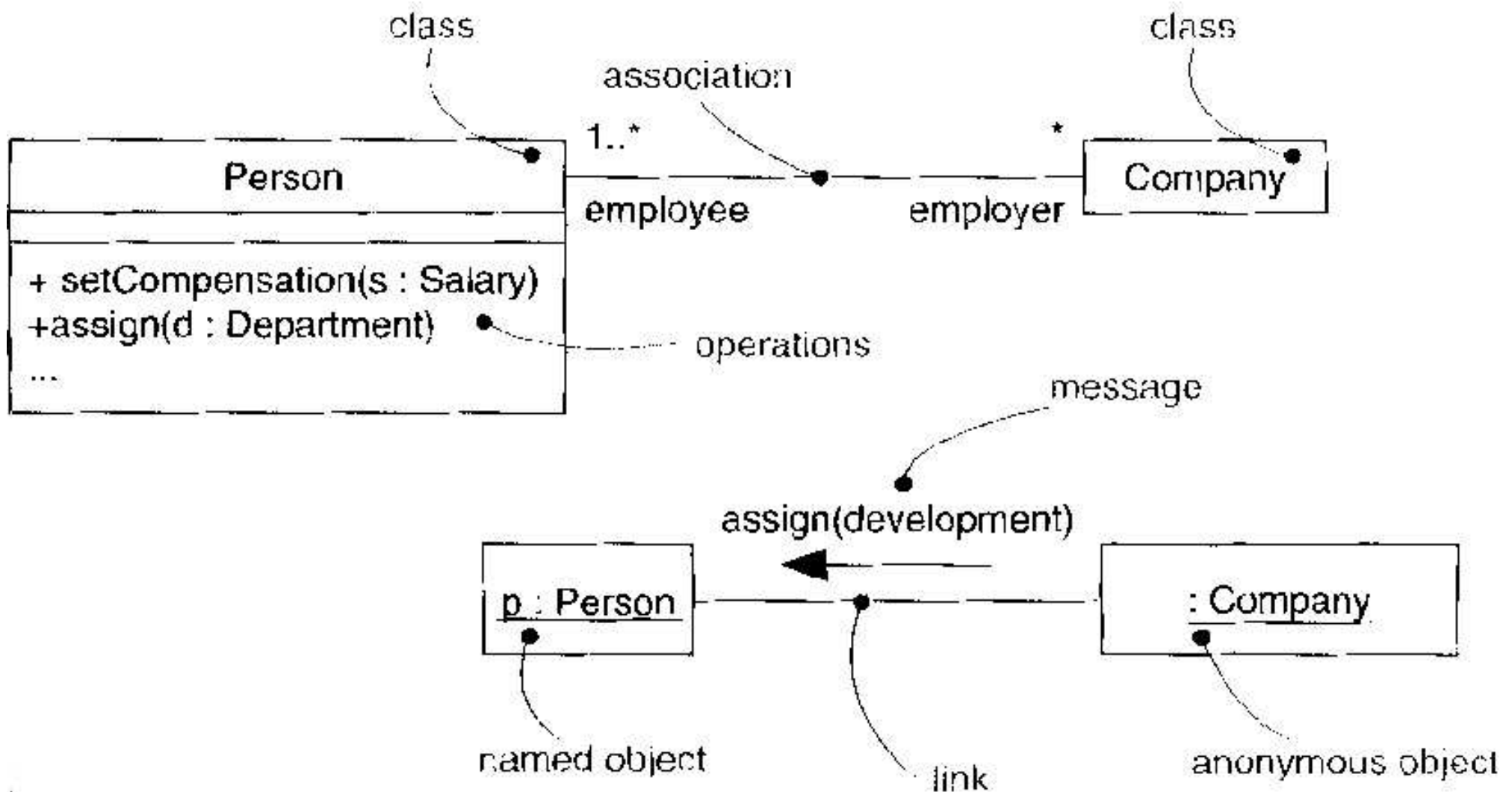
Obiecte și roluri:

- obiectele care participă pot fi *concrete*, ori *lucruri generice* (e.g., o persoană reprezentativă pentru clasa Person)
- apar *instanțe de clase, componente, noduri, ori use-case-uri* (chiar și “clasele abstracte” pot fi folosite, instanțele lor fiind “generice”)

..Interacții

Link-uri:

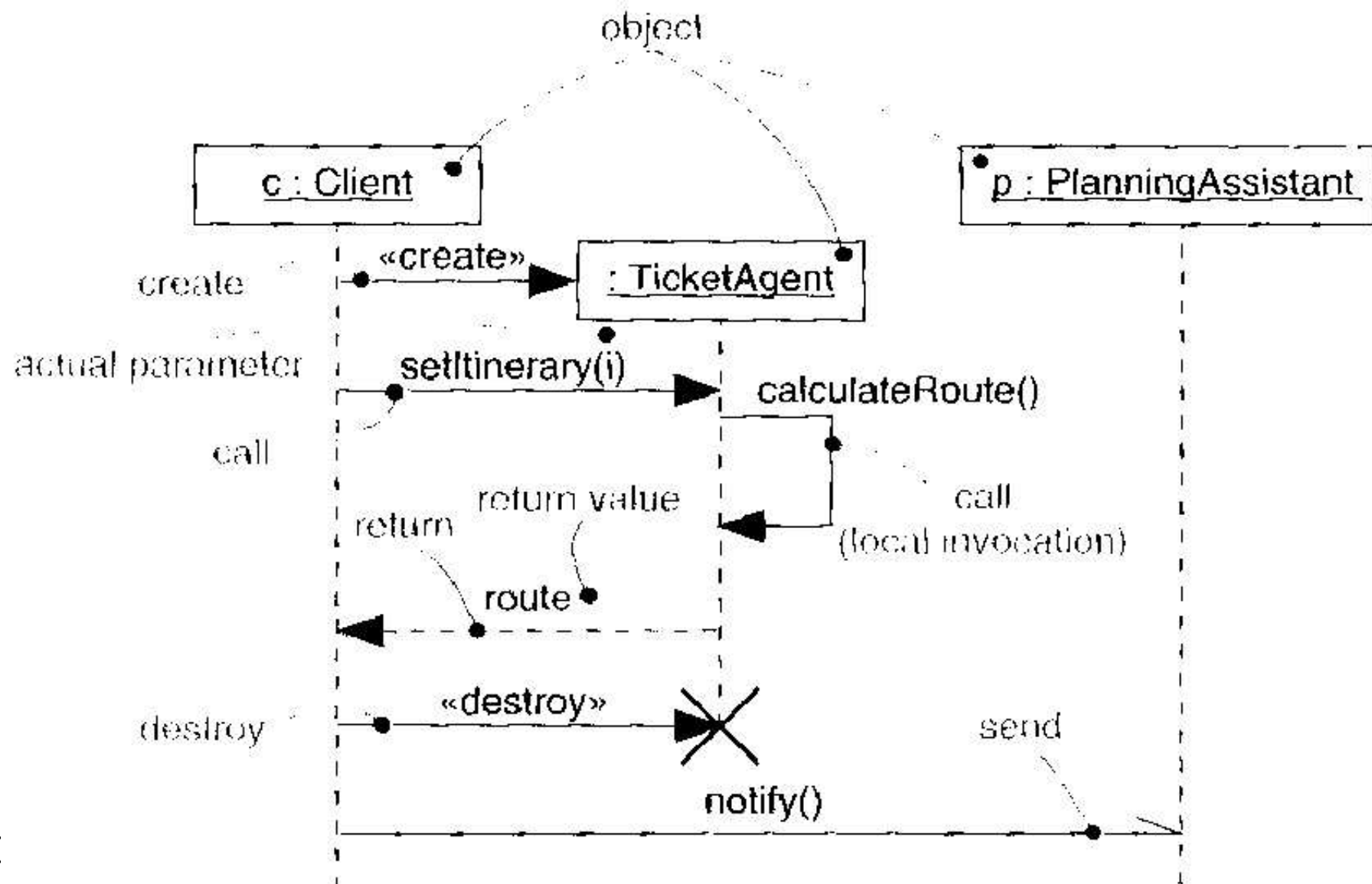
- sunt conexiuni semantice între obiecte; în genere sunt asociații

..Interacții

Mesaje:

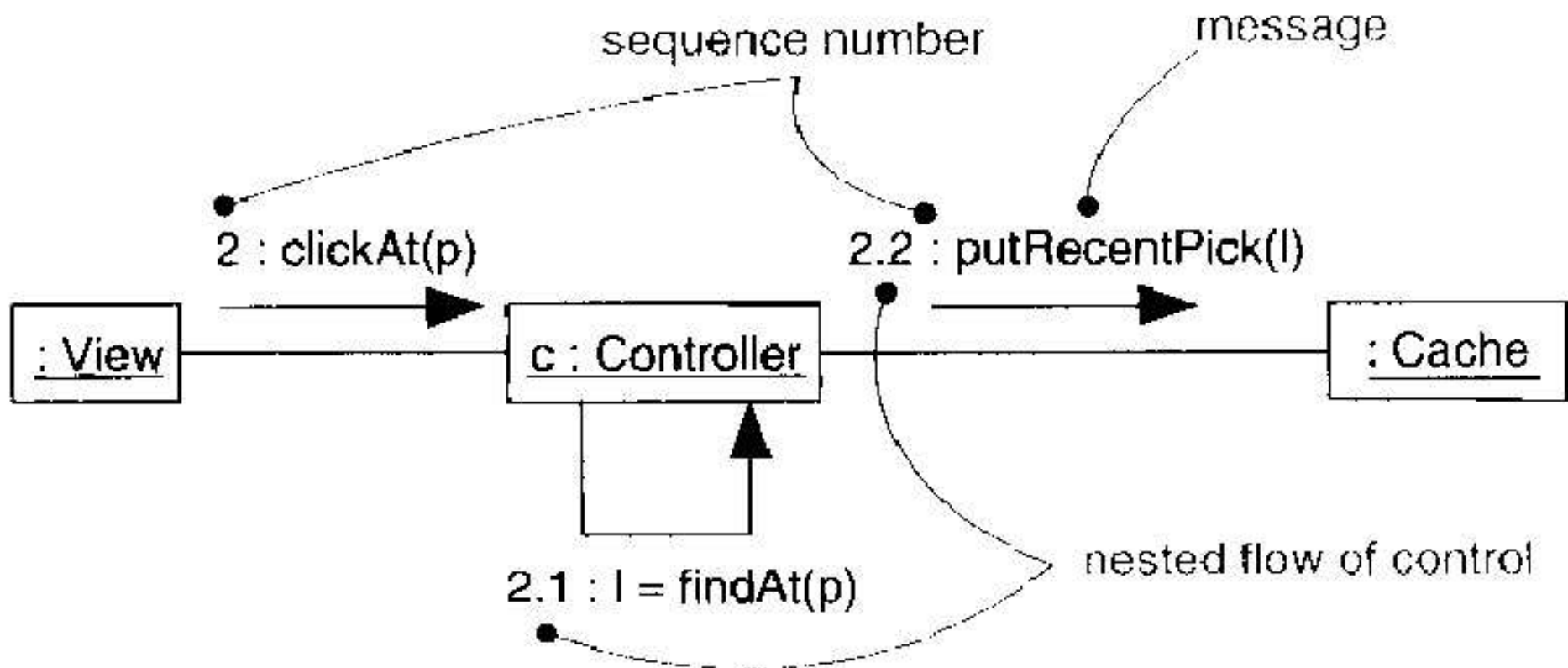
- în afara mesajelor uzuale, pot fi mesaje de: *call*, *return*, *send*, *create*, *destroy*

..Interacții

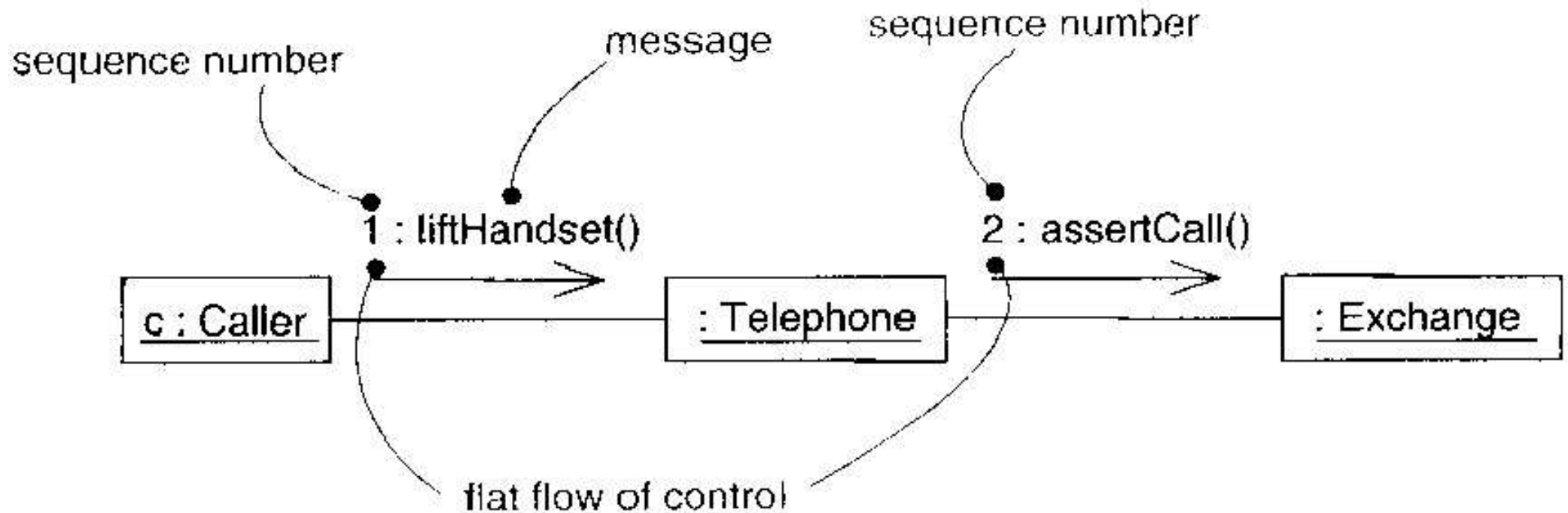
Secvențializare:

- secvențializarea este un mecanism de a determina *ordinea mesajelor în timp*
- se pot folosi notații *ierarhice* (secvențe cuibărite/săgeți cu triunghiuri pline) ori *plate* (numere naturale/săgeți simple)

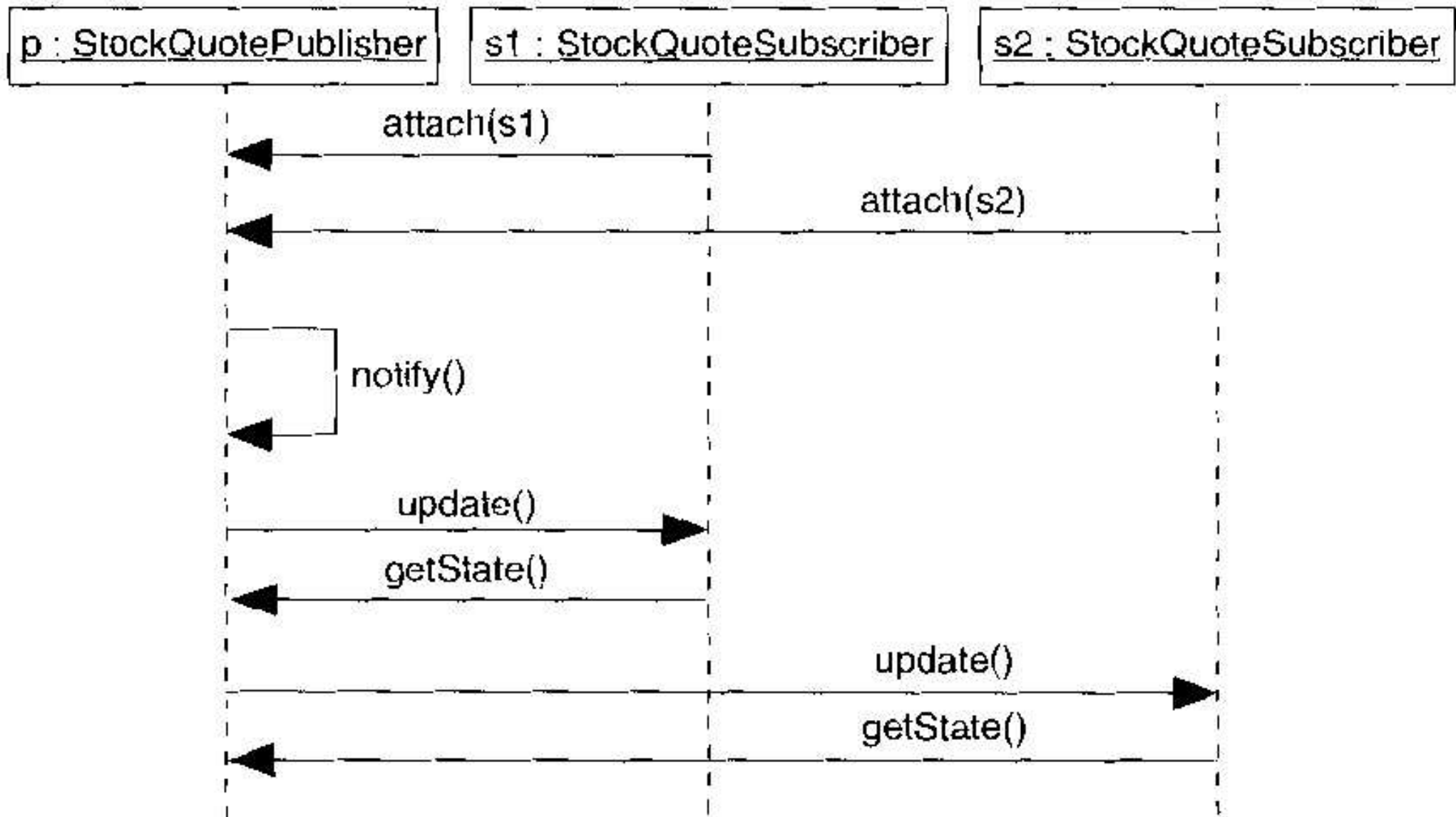
..Interacții

(exemplu de secvențializare cu notație plată)

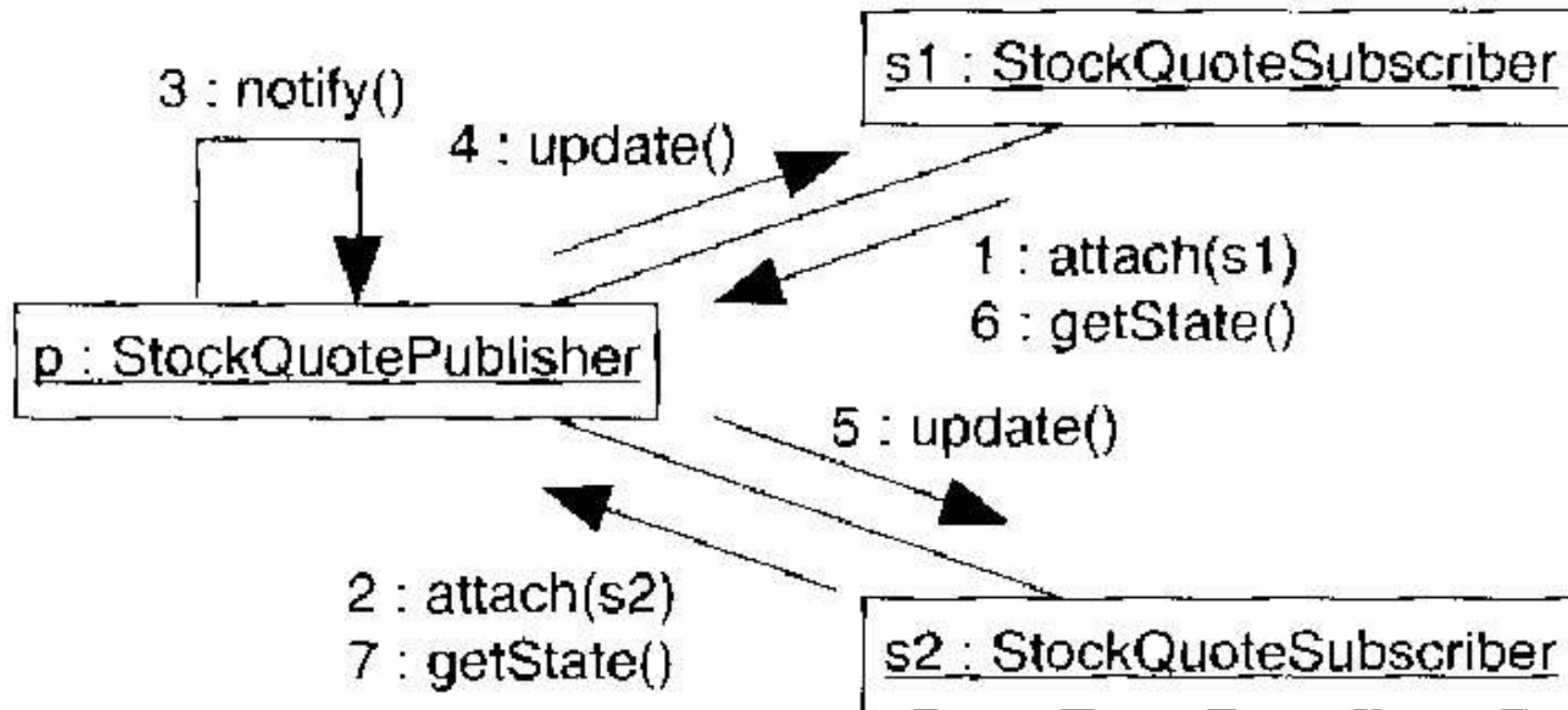
..Interacții

Exemplu: *echivalența* între secvențializarea timp MSC ...

..Interacții

...și cea din diagramele de colaborări

UML: Modelare structurală și comportamentală

Cuprins:

- Generalități
- Modelare structurală
- *Modelare comportamentală*
 - Interacții
 - *Use-cases și diagrame “use cases”*
 - Diagrame de interacție
 - Diagrame de activități
- Concluzii, diverse, etc.

Use-cases

Use-cases:

- descriu *secvențe de acțiuni (cu varinate)* pe care un sistem le poate face rezultând ceva de valoare pentru un *actor*
- un actor poate fi *om, hardware, alt sistem*, etc.

Nume:

- orice use-case are un nume (simplu, ori cu cale)
- un use-case se desenează ca o *elipsă*

Use-cases vs. actori:

- un actor reprezintă un *rol* (ori un set de roluri) coerent pe care un user îl are în interacția cu use-case-ul
- un actor *nu* face parte din sistem
- un actor este desenat schematic ca un om

Use-cases vs. flux de evenimente:

- un use-case descrie *ce* se face, *nu cum*
- sunt descrise de use-cases atât *evoluțiile normale*, cât și cele *excepționale*

Use-cases vs. scenarii:

- un use-case descrie un *set de scenarii*, nu doar un scenariu

Use-cases vs. colaborări:

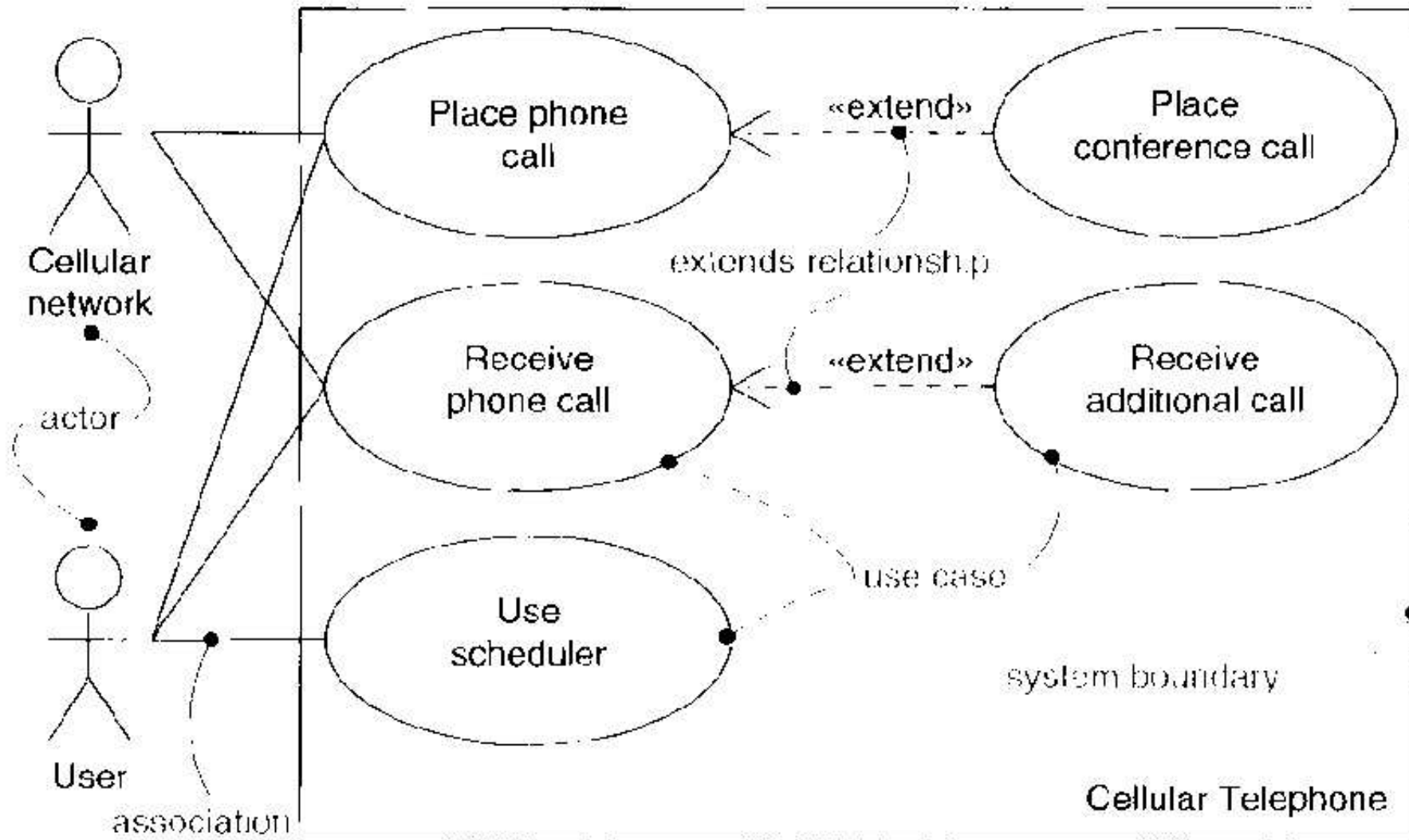
- use-cases descriu ce, nu cum și sunt *implementate prin colaborări* între diverse elemente

Organizarea use-case-urilor:

- se pot folosi relații de *generalizare*, *includere*, ori *extensie* între use-case-uri

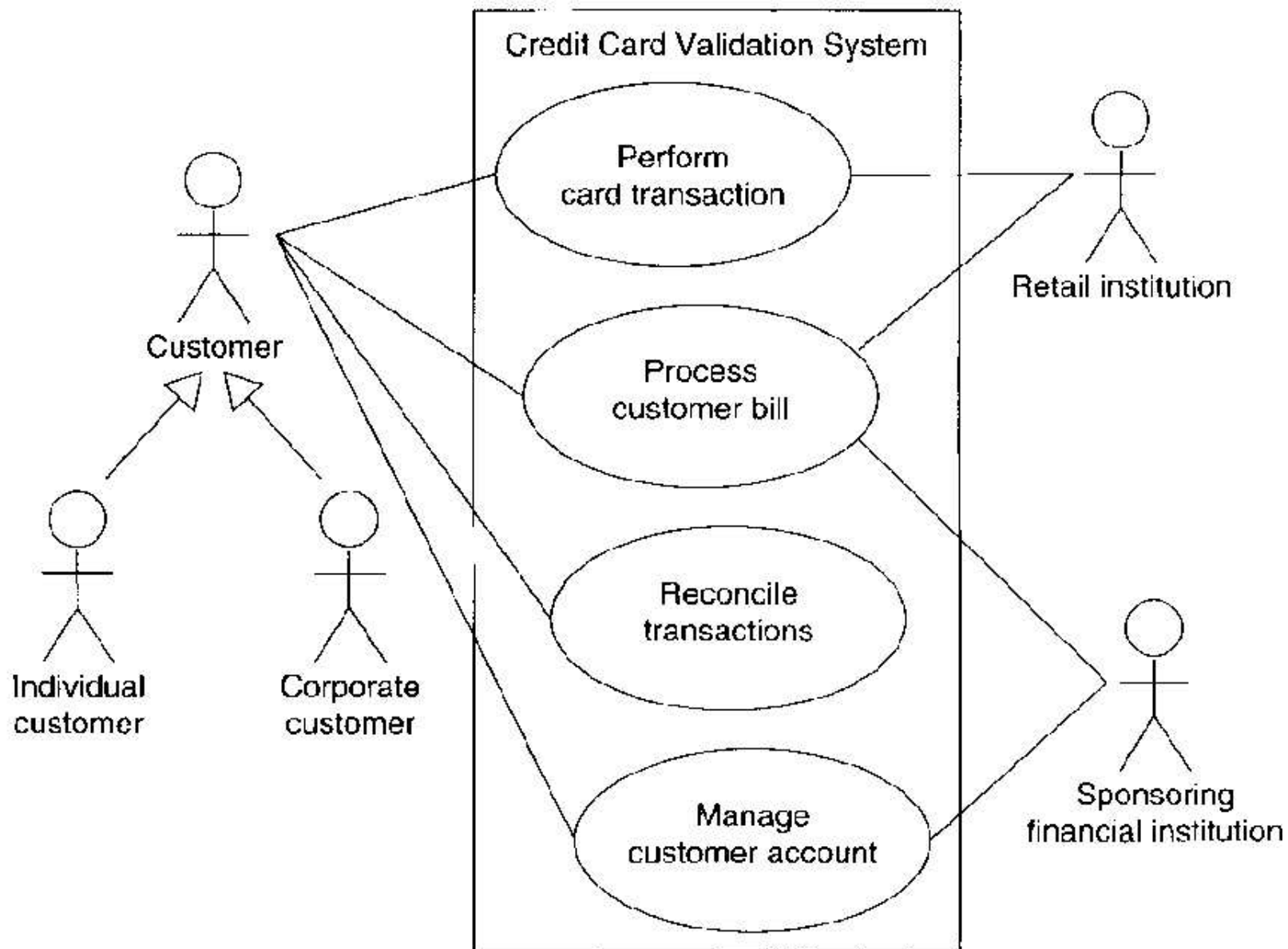
Diagrams use-case

Exemplu - o diagramă use-case

..Diagrame use-case

Exemplu - modelarea contextului de folosire a unui sistem

UML: Modelare structurală și comportamentală

Cuprins:

- Generalități
- Modelare structurală
- *Modelare comportamentală*
 - Interacții
 - Use-cases și diagrame “use cases”
 - *Diagrame de interacție*
 - Diagrame de activități
- Concluzii, diverse, etc.

Diagrame de interacție

Diagrame de interacție

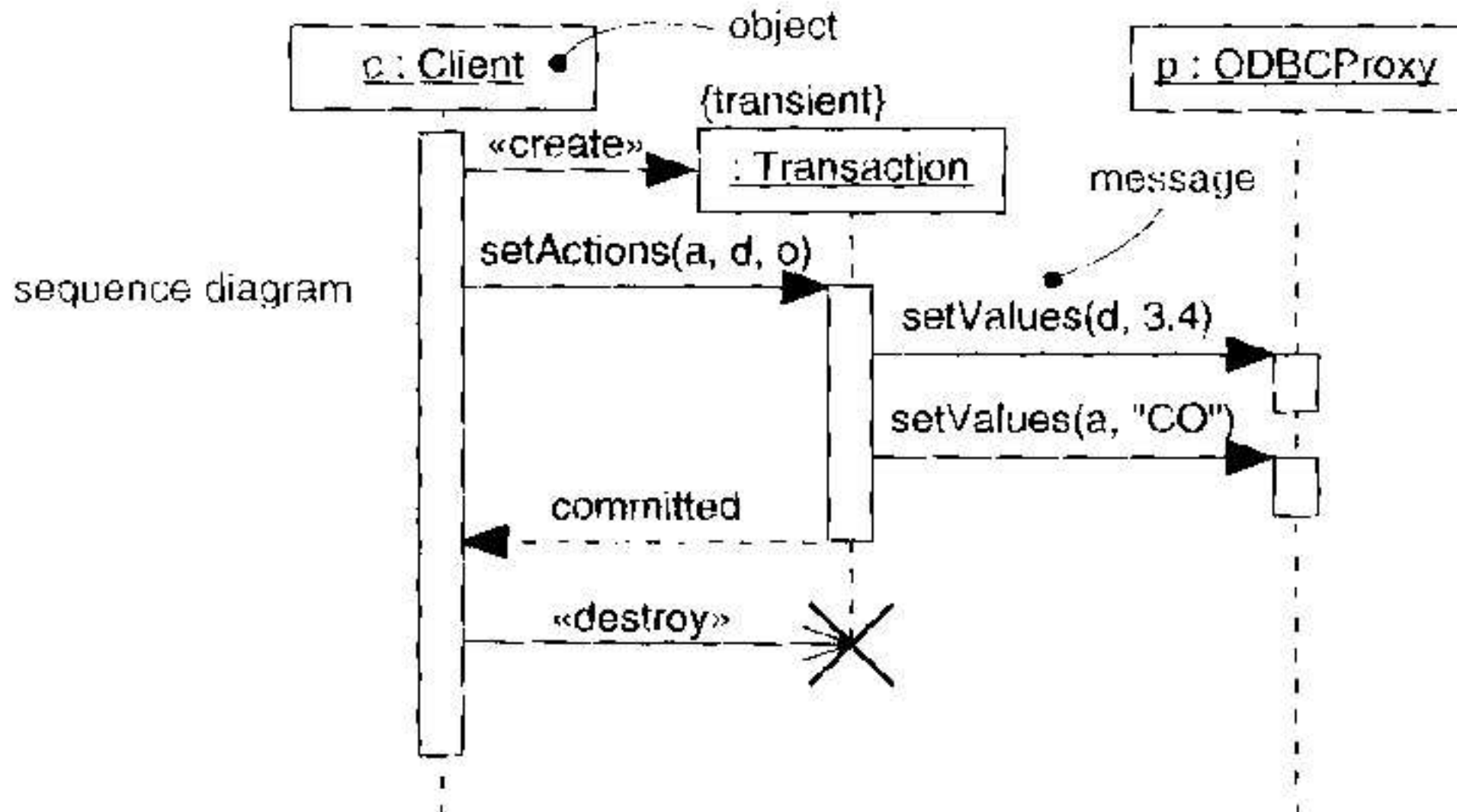
- o *diagramă de interacție* descrie o interacție între obiecte, precum și relațiile lor, ori mesajele trimise între ele
- sunt de două tipuri: *diagrame de secvențe* (tip MSC) și *diagrame de colaborări*

Diagramele de secvențe

- se pune *accent pe timp*
- ca și MSC-urile, se reprezintă grafic cu *linii verticale pentru evoluția în timp* a obiectelor, și *linii orizontale pentru mesaje*

..Diagrame de interacție

Exemplu - diagramă de secvențe

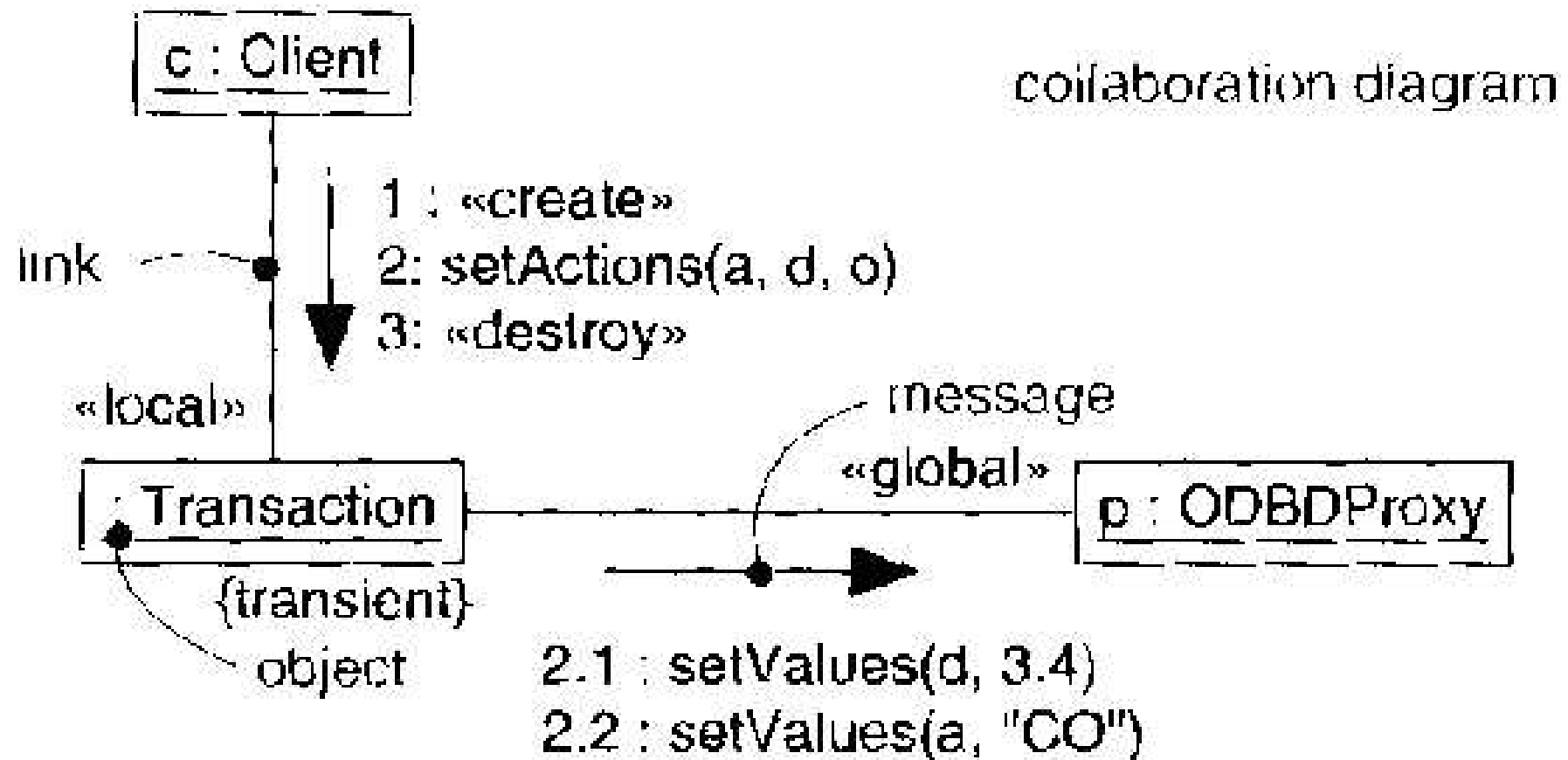
..Diagrame de interacție

Diagramele de colaborări

- se pune accentul pe *organizarea structurală* a obiectelor care comunică prin mesaje
- se desenează plat cu *noduri pentru obiecte* și *arce pentru mesaje*, ordinea mesajelor în timp fiind indicată prin *etichete temporale*

..Diagrame de interacție

Exemplu - diagramă de colaborări

..Diagrame de interacție

Echivalența

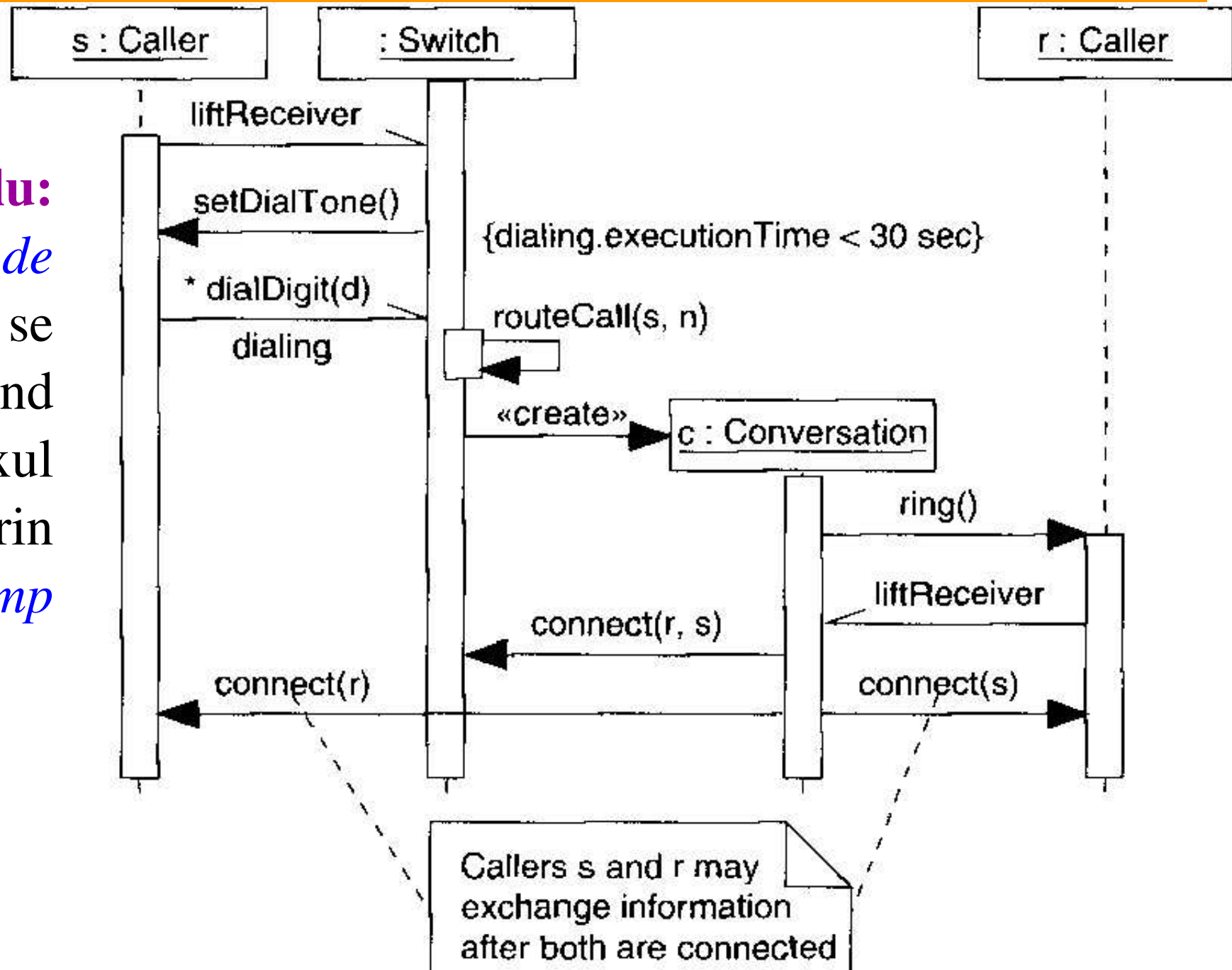
- *Fapt: Diagramele de secvențe și diagramele de colaborări sunt semantic echivalente.*

Asume,

- există transformări simple care ne duc dintr-o reprezentare în alta, fără a pierde informație

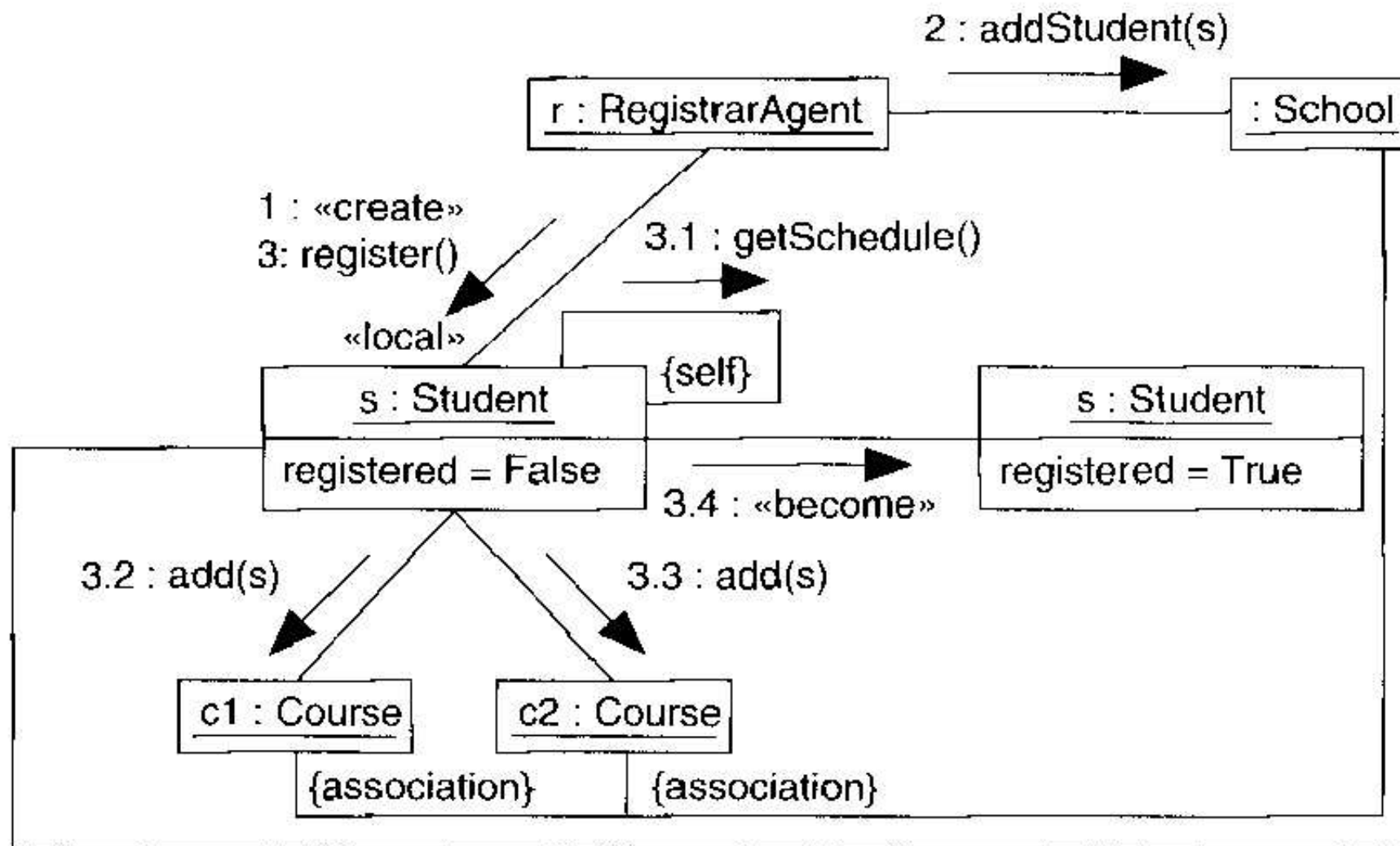
..Diagrame de interacție

Exemplu:
diagramele de secvențe se folosesc când modelăm fluxul de control prin *ordinea în timp*

..Diagrame de interacție

Exemplu - *diagramele de colaborări* se folosesc când modelăm fluxul de control prin *organizarea activității*

UML: Modelare structurală și comportamentală

Cuprins:

- Generalități
- Modelare structurală
- *Modelare comportamentală*
 - Interacții
 - Use-cases și diagrame “use cases”
 - Diagrame de interacție
 - *Diagrame de activități*
- Concluzii, diverse, etc.

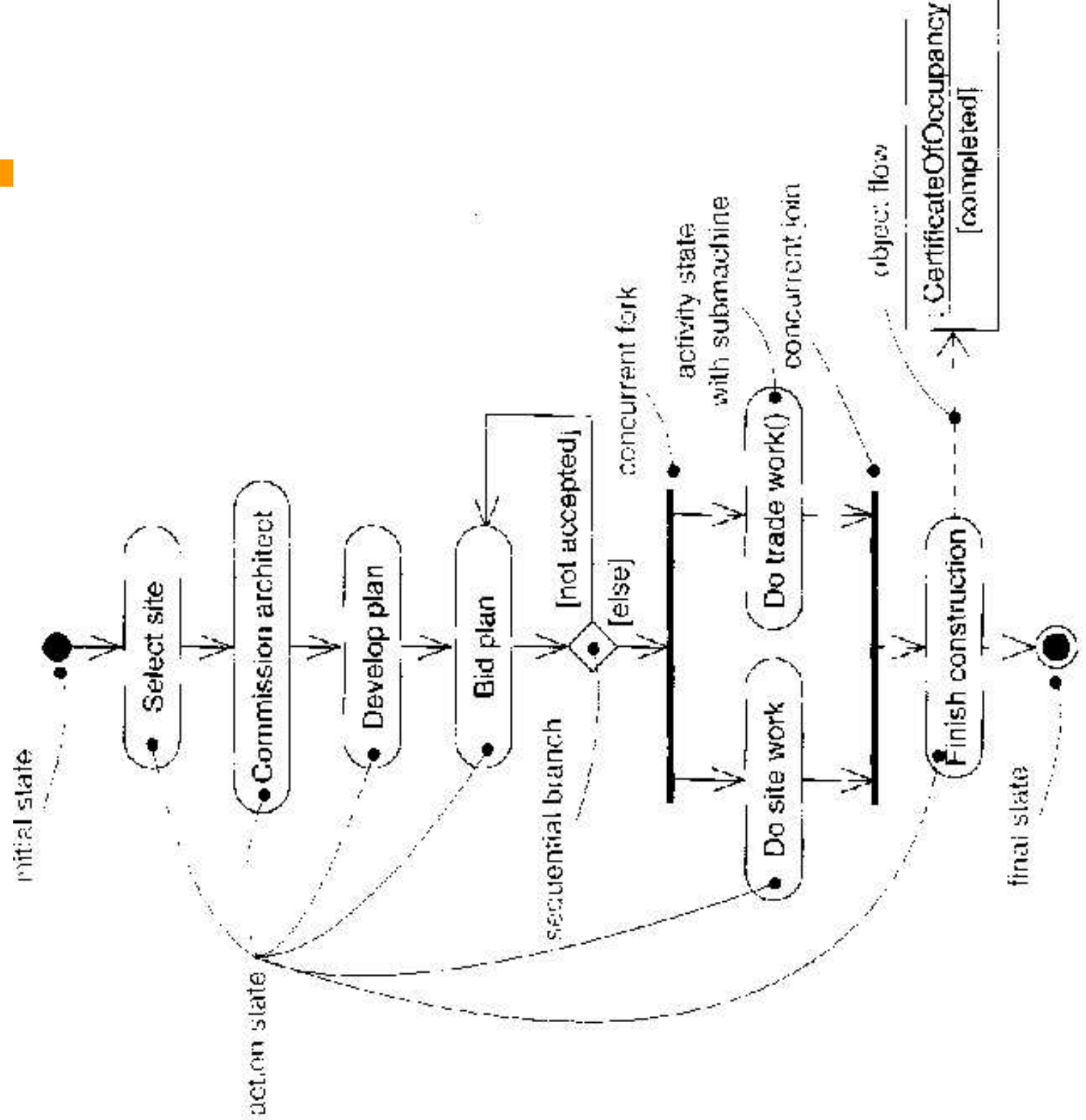
Diagrame de activități

Diagrame de activități

- o *diagramă de activități* descrie fluxul *din activitate în activitate*
- o activitate este o execuție *ne-atomică, continuă*, constând din *diverse acțiuni*
- *acțiunile* pot fi diverse, precum: *apelul unei alte operații, trimiteri de semnal, crearea ori distrugerea de obiecte, pași de calcul local*, etc.
- grafic, o diagramă de activități este o colecție de *noduri și arce*

Exemplu:

o
diagramă
de
activități

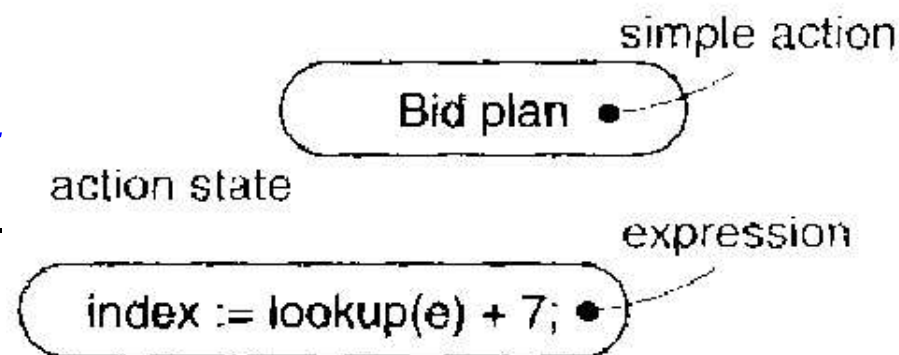

..Diagrame de activități

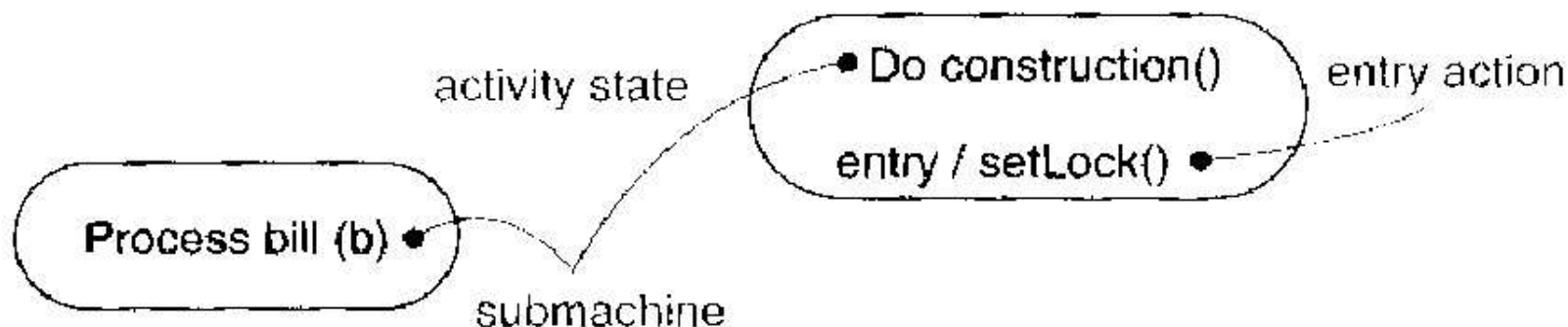
Diagrame de activități

Stări de acțiuni și stări de activități

- *stările de acțiuni* sunt *atomic* (acțiunile nu pot fi descompuse ori întrerupte)

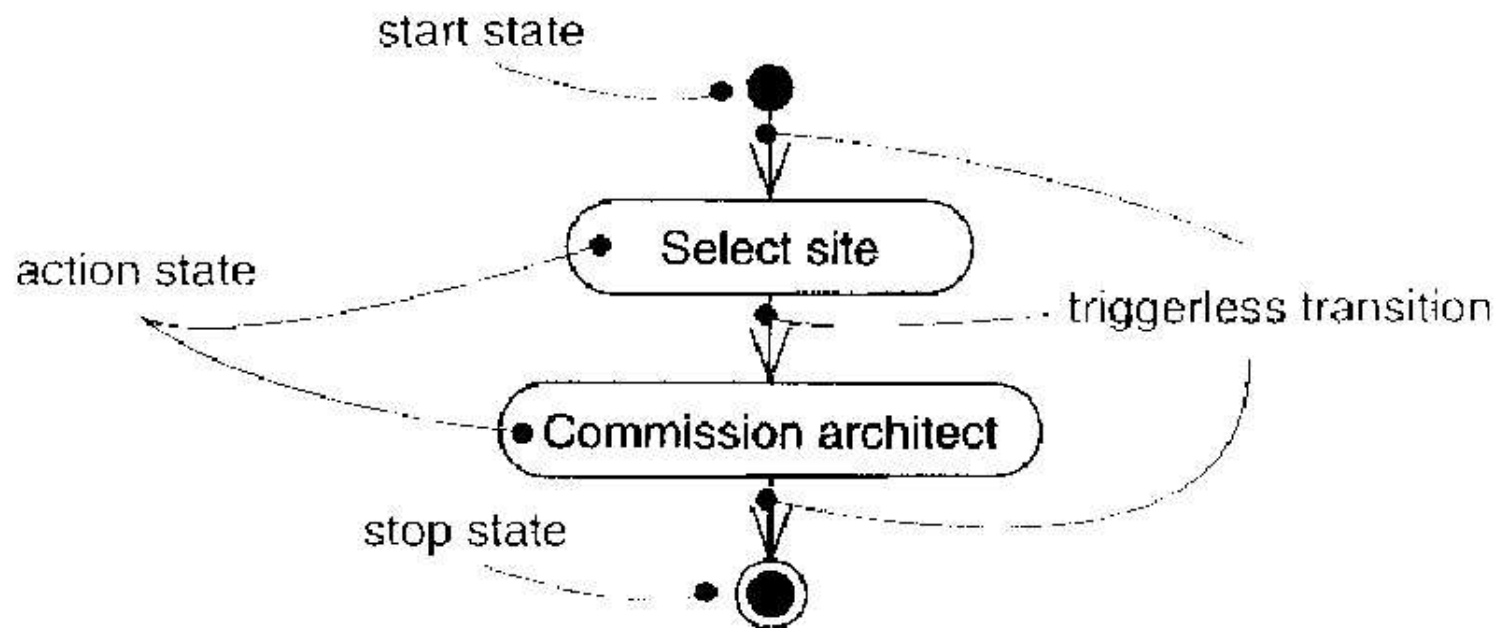
- *stările de activități* de descompun, activitățile pot fi întrerupte, durează, se pot include unele în altele, etc.

..Diagrame de activități

Tranziții

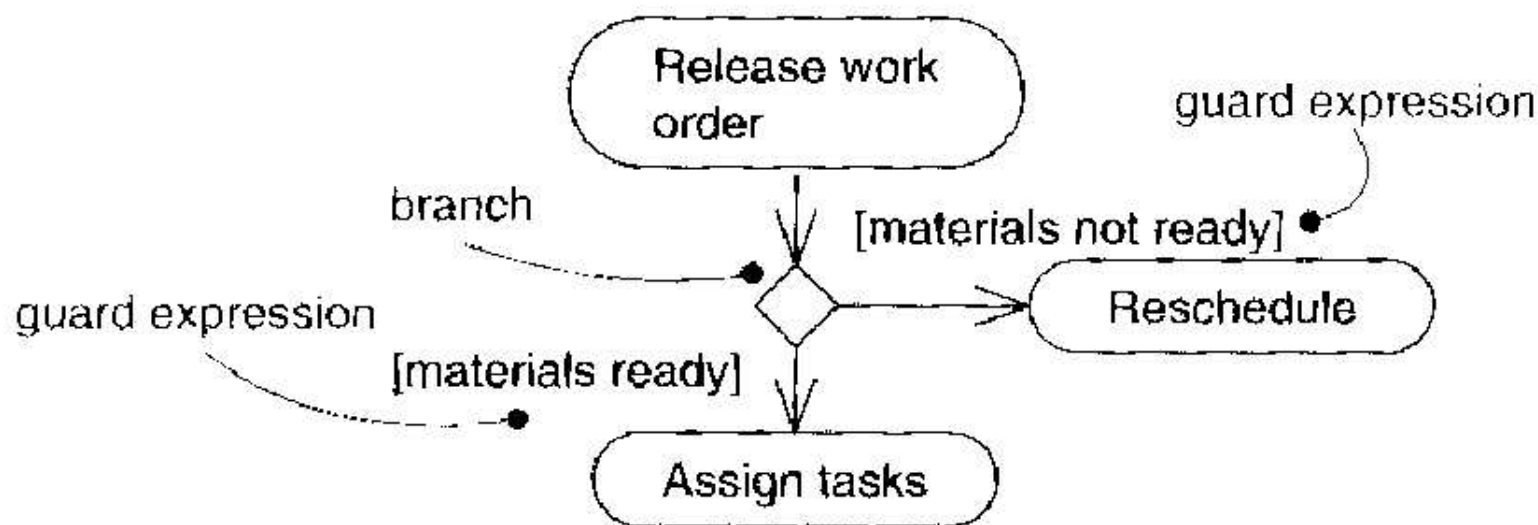
- tranzițiile apar când se trece de la o acțiune/activitate la alta
- pot fi generate de *completarea* acțiunii/activității curente, ori *declanșate de evenimente*
- grafic, se reprezintă cu arce direcționate simple

..Diagrame de activități

Ramificații

- ca în schemele logice, o diagramă de activități poate avea *blocuri condiționale*, reprezentate cu romburi

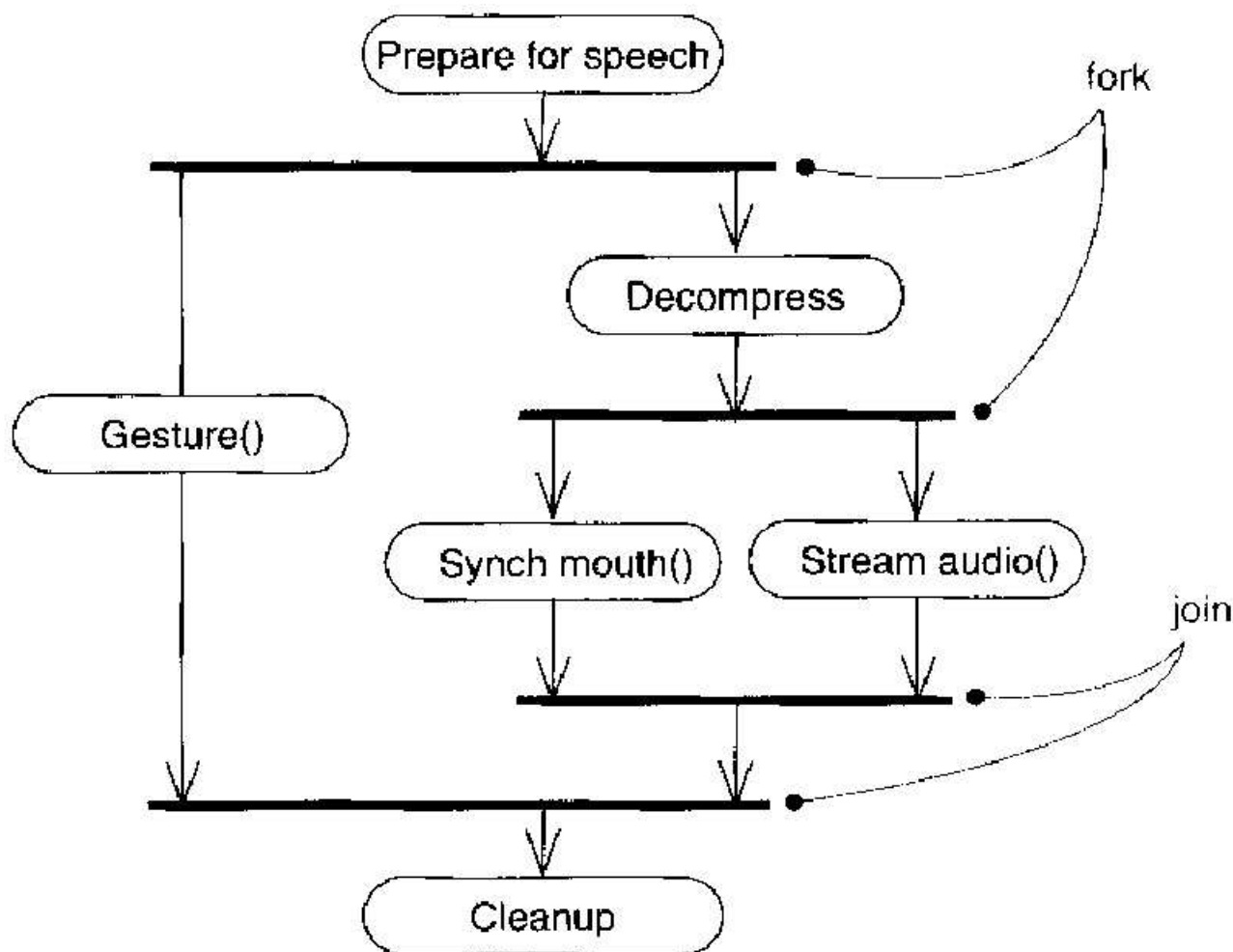

- într-un nod condițional, condițiile sunt disjuncte pe fiecare ramură

..Diagrame de activități

Fork și join

- în diagramele de activități sunt admise *crearea și distrugerea* dinamică a *proceselor* prin fork și join

..Diagrame de activități

Swimlanes

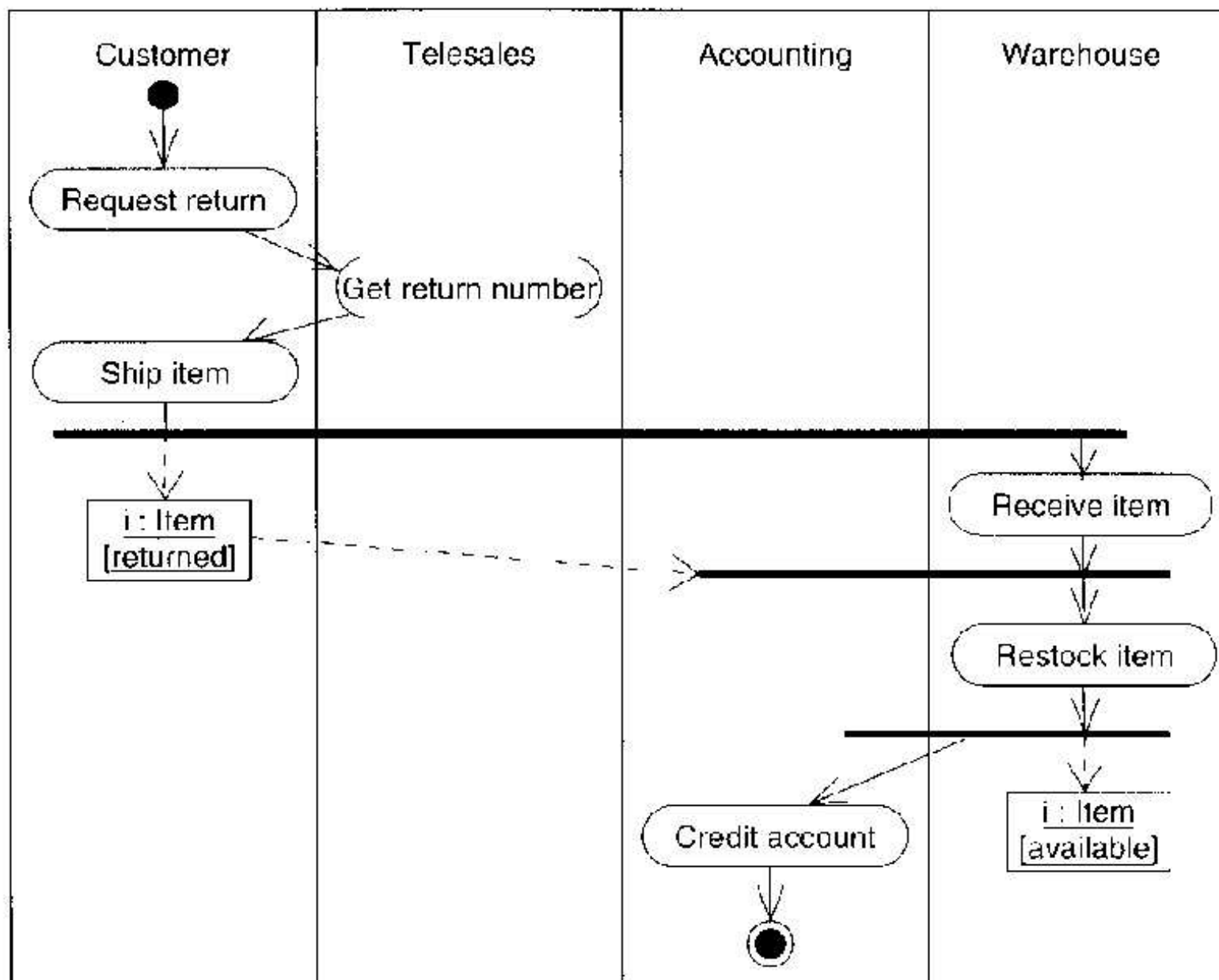
- deseori este utilă *partiționarea activităților pe grupe*, de care sunt responsabile societăți diferite
- este o împărțire virtuală a diagramei cu linii verticale, fiecare “culoar” având un nume unic

Fluxul obiectelor

- uneori este util să urmărim ce de întâmplă cu anumite obiecte, pasate de la un grup de activități la altul
- urmărirea acestui “flux al obiectelor” este utilă în procese manageriale (*workflow*)

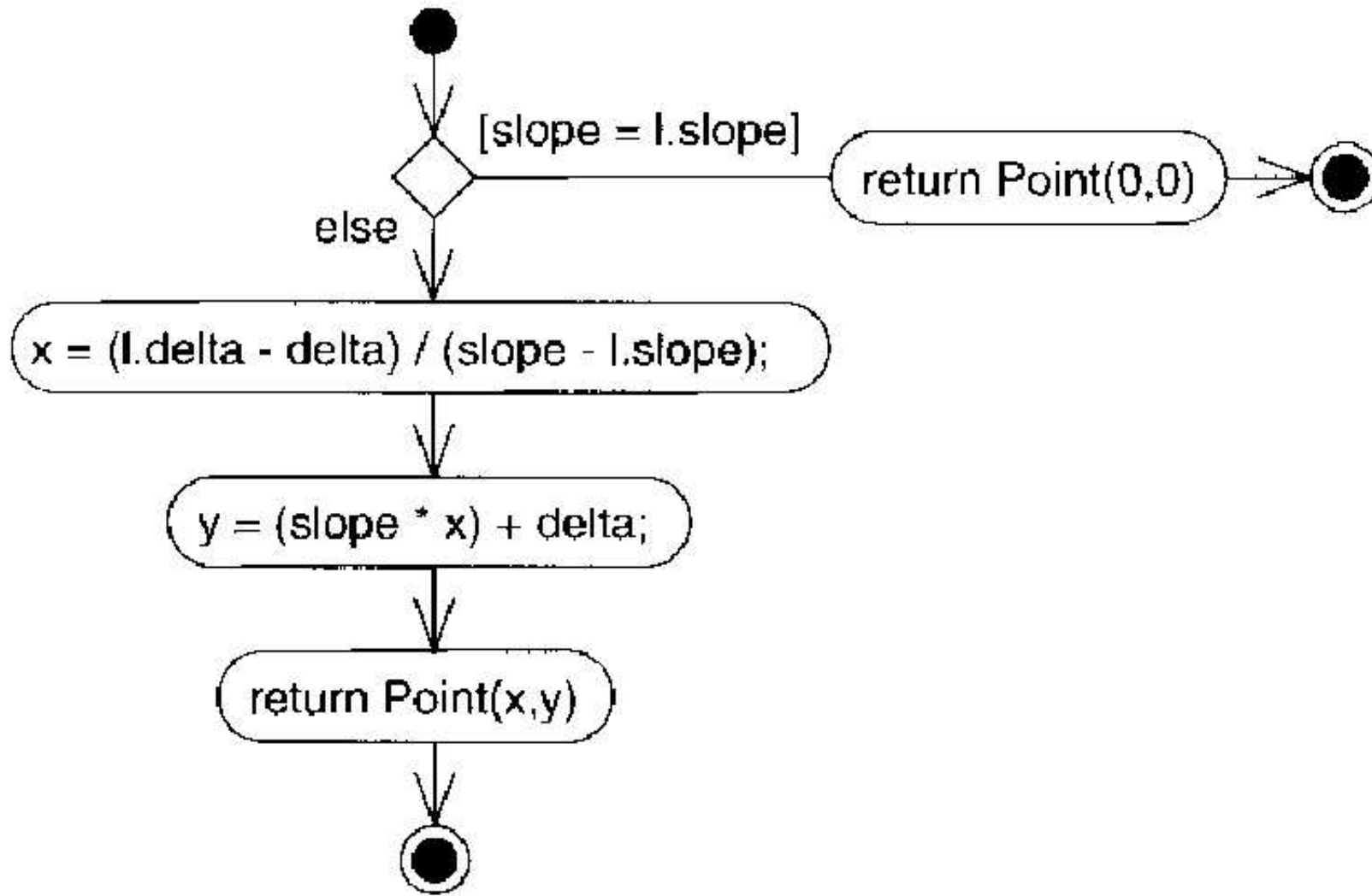
..Diagrame de interacție

Exemplu - modelarea unui *workflow*

..Diagrame de interacție

Exemplu - modelarea unei *operații* (schemă logică simplă)

UML: Modelare structurală și comportamentală

Cuprins:

- Generalități
- Modelare structurală
- Modelare comportamentală
- *Concluzii, diverse, etc.*

Concluzii, diverse, etc.

a se insera...